

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra dějin umění

Obor: Dějiny výtvarných umění

**Sochařské personifikace Dvanácti měsíců
v zámecké zahradě v Lysé nad Labem**

Bakalářská diplomová práce

Gabriela Šinkorová

Vedoucí bakalářské diplomové práce: **Mgr. Martin Pavlíček, Ph.D.**

Olomouc 2010

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně, s použitím uvedených pramenů a literatury a jsem autorem všech fotografií.

V Olomouci v květnu 2010

Za cenné rady a vedení této bakalářské diplomové práce bych ráda poděkovala Mgr. Martinu Pavlíčkovi, Ph.D. a rovněž zaměstnancům Státního okresního archivu Nymburk za zpřístupnění dostupných archiválií.

Obsah

1. Úvod.....	5
2. Dosavadní stav bádání	7
3. Jan Špork.....	12
4. František Antonín Špork	14
5. Lyské panství a zámek	18
6. Historie barokních zahrad.....	21
7. Zámecký park	22
8. Sochařská výzdoba zámeckého parku	24
9. Personifikace <i>Dvanácti měsíců</i>	31
9.1 <i>Leden</i>	33
9.2 <i>Únor</i>	35
9.3 <i>Březen</i>	37
9.4 <i>Duben</i>	39
9.5 <i>Květen</i>	41
9.6 <i>Červen</i>	43
9.7 <i>Červenec</i>	45
9.8 <i>Srpen</i>	46
9.9 <i>Září</i>	48
9.10 <i>Říjen</i>	50
9.11 <i>Listopad</i>	52

9.12 <i>Prosinec</i>	54
10. František Václav Adámek	57
11. Závěr	59
12. Poznámky	61
13. Prameny.....	619
14. Literatura.....	70
15. Internetové zdroje	72
16. Summary.....	73
17. Seznam obrazové přílohy	75
18. Obrazová příloha	80

1. Úvod

V mé bakalářské práci se zabývám historií zámku a zámecké zahrady se sochařskou výzdobou v Lysé nad Labem, která vznikla ve stylu francouzských barokních zahrad, jejíž analogie bychom našli například v pařížské Tuilerie nebo Versailles. Zámecké parky byly místem odpočinku a rozjímání a staly se umělecky ztvárněným areálem. Zároveň reprezentovaly majitele a poukazovaly na jeho hospodářskou prosperitu. Nejvýznamnějším majitelem panství v Lysé se stal mecenáš barokního umění v Čechách František Antonín hrabě Špork (1662–1737). V mé práci se proto budu zabývat vznikem rodu, částečně osobou Jana Šporka, ale hlavně samotným F. A. Šporkem. Kromě jeho života nastíním i jeho celoživotní názory a postoje, bez kterých by nevznikl tak unikátní sochařský soubor. Roku 1696 nechal zámek přestavět na radikálně barokní a rozšířit. Postupně rozšiřoval i zahradu, původně pouze užitkovou, později přibyla okrasná. Hlavní přestavba parku probíhala od roku 1735 po vzoru zámecké zahrady ve Valči. Hrabě nechal pro zahradu zhotovit deset putti: čtyři alegorie *Světadílů*, čtyři alegorie *Živlů* a alegorie *Dne a Noci*. Dále šestnáct soch v mírně nadživotní velikosti: čtyři alegorie *Ročních dob* a alegorie *Dvanácti měsíců* a dvojice *Sfing*, *Lvic* a *Lvů*. Všechny se připisují Františku Adámkovi. Kolem zámku jsou rozmístěny tři putti znázorňující některá ze sedmi svobodných umění z dílny I. M. Platzera z třetí čtvrtiny 18. století. Z konce 18. století pochází šest soch antického božstva z téže dílny.

Zaměřila jsem se na personifikace *Dvanácti měsíců* na hlavní ose zámecké zahrady. Sochy řeším z formální, ikonografické a ikonologické stránky. Náměty jednotlivých soch pocházejí z různých oblastí. Patří mezi ně soudobý život na dvoře hraběte Šporka, odkaz na minulost, ikonografie a antická tradice. Na stranách soklu každé sochy je dvojice nápisů v němčině, které se vážou k jednotlivým atributům a dokládají

jejich význam. Najít co možná nejvíce těchto spojitostí, popř. nalézt nějaké analogie v umění, je jednou z nejdůležitějších částí této práce.

V minulosti vznikaly polemiky o autorství *Dvanácti měsíců*. V kapitole Dosavadní stav bádání zaměřím proto pozornost na názory různých teoretiků umění, kteří se touto problematikou alespoň částečně zabývali. Na závěr věnuji kapitolu Františku Václavu Adámkovi. Především se pokusím vybádat jednotlivé jeho řezbářské a sochařské práce.

2. Dosavadní stav bádání

Kolem sochařských personifikací *Dvanácti měsíců* v Lysé nad Labem se dlouho tradoval mýtus, že je vytvořil samotný Matyáš Bernard Braun, kterému se takto připisovalo pro jeho popularitu neoprávněně mnoho děl. Ale už Seemannovy zápisky mluví o „sochaři z Benátek“. Emanuel Poche¹ dle Seemannových zápisků jako první uvedl, že v červenci roku 1735 bylo objednáno deset malých a čtyři velké sochy pro Lysou „*u neznámého sochaře z Benátek*“². O tomto sochaři se vyjadřuje jako o umělci, kterému „*byla dána schopnost dokonalého technického zpracování materiálu*“³. Bez pochyb vidí umělcovu příslušnost k Braunově dílně a to z hlediska kompozice a formy. Především některé rysy ve skladbě drapérie odpovídají poslední fázi Braunovy tvorby, což dosvědčuje, že autor soch „*důvěrně poznal podstatu Braunova slohu a dokonale si osvojil jeho výrazové i formální prostředky*“⁴. Invenci Brauna na sochách však popírá, přestože dle Seemannových zápisků je známo, že Braun v době, kdy se na sochách pracovalo, navštívil Lysou. Těmto návštěvám však dává pouze společenský charakter, neboť Braun byl v této době již nemocen. Emanuel Poche ztotožňuje „sochaře z Benátek“ s Františkem Adámkem. Zároveň vyslovil domněnku, že autory by mohli být i Jiří (1670-1742) a František (1680-1757) Pacákové. Odpovídá tomu „*rokoková subtilnost lyských soch, jejich iluzionistický styl, patetické gesto a zvláštní způsob vysoko a hustě promodelované drapérie*.“⁵ Oba byli žáky a pomocníky Brauna a pro Šporka sice skutečně pracovali, ale pouze v Kuksu.

Lysou nad Labem se doposud nejvíce zabýval P. Vojáček⁶, jenž vytvořil celoživotní dílo zabývající se veškerými okolnostmi spojenými s městem a jeho okolím. Sochám se věnuje ve stati *Sochy, sochaři a řezbáři v Lysé nad Labem*. Jako původ soch určil Braunovu dílnu

a zmiňuje konkrétně Františka Adámka ml. Dle jeho předpokladů původně stály sochy blíže k zámku na záhonech blízko sebe. K přemístění pravděpodobně došlo za kněžny z Rohan, která do Lysé přišla v roce 1851 a byly rozmístěny tak, aby každý mohl číst nápisy a nepřekážely habrové větve, jako je tomu dnes. Nápisy zmiňuje na třech stranách soklu. Kníže Kinský, jenž koupil zámek v roce 1905, chtěl udělat odlitky, vyměnit je za původní a dát do zvláštní komnaty.

Dalším badatelem, který se zčásti zabývá autorstvím lyských soch je Oldřich J. Blažíček⁷. Autora soch nazývá též „neznámý sochař z Benátek“ a především v personifikacích měsíců a ročních dob vidí osobní obměnu Braunova pojetí, zároveň slohově příznačnou, když „*obrací Braunův výrazový pohyb v rokokovou dekorativní lehkost a v žánrovou popisnost*“.⁸ Konkrétně sochy připisuje Františku Adámkovi staršímu, tedy stejnojmennému otci Františka Adámka, kterého určuje Poche. Popisuje sochy po formální stránce s přihlédnutím k ostatním sochám v parku, které přisuzuje stejnému autorovi. Jde o dětské postavičky *Živlů* a *Denních dob*, *Lvy* a *Sfingy*. Jejich společným znakem je důrazně odebraná hmota, potlačení objemovosti těl a proděravělý „*kadeřavý obrys*“. Zmiňuje, že sochám v Lysé je pojetím blízká některá plastika v parku ve Valči, kde Špork dle Seemannových zápisků skutečně navštívil hraběte Jana Ferdinanda Kagera z Globenu a Štampachu po léčbě v Karlových Varech počátkem května 1733 a nechal se inspirovat stylově řešeným parkem, kde již stály sochy od M. B. Brauna.

Velmi okrajově se o sochách zmiňuje Václav V. Štech⁹. Za autora alegorií měsíců a světadílů jmenuje Adámka a v měsících Dubna a Června vidí možnou ozvěnu Brauna.¹⁰

Jaromír Neumann¹¹ jmenuje Františka Adámka z Nových Benátek a dává ho do souvislostí s Braunem, od kterého převzal „*ilustrativní žánrové pojetí plné křehkého půvabu*“.¹²

Jan Durdík¹³, s odkazem na Seemannovy zápisky, píše, že 9. VII. 1735 byl „sochař z Benátek“ hotov se čtyřmi velkými a deseti malými sochami. Malé postavil týž den, velké 18. července a dle něho byl s největší pravděpodobností sochařem František Adámek. „V celkové kompozici a pojetí, v pathosu postoje do tvaru S, či gesta a rozevláté, výrazně tesané draperie“¹⁴ jednoznačně vidí Braunův vliv, jenž ho vedl k domněnce, že Braun mohl sochy sám komponovat, ale provedení svěřil svým tovaryšům pod občasným dohledem, neboť pobýval častěji v Kuksu, než v Lysé. Za tuto práci dostal zapláceno 293 zl. (cizí tesař dostával denně 24 kr., domácí 11 kr). Měsíce se od ostatních soch v parku mírně liší v provedení a byly zasazeny do zelených výklenků, tvarovaných v habrové stěně. Toto sloučení přírody a uměleckého díla poznal Špork v severní Itálii.

Milada Šulcová¹⁵ se alegoriím měsíců věnuje velmi stručně. Popisuje oděv a předměty, s kterými jsou zobrazeny, někdy z etnografického hlediska.

K otázce autorství soch a především podílu Braunovy invence na sochách se vrací Josef Kopeček.¹⁶ Přiklání se k názoru, že Braun byl tvůrcem bozzett k sochám v lyském parku, jak již dříve naznačuje Durdík. Svůj výrok podkládá několika argumenty. Jednak pokládá za samozřejmé, že Braunovi byla nabídnuta práce na sochách, neboť pro Šporka pracoval jako sochař výlučně jen on. Popírá názor Pocheho, že by cesty do Lysé v roce 1735, kdy již práce na sochách probíhají, byly čistě společenské. Naopak tyto cesty pokládá za pracovní. V této době bylo obvyklé, že Braun se věnoval jen modelování a na jednotlivé práce určoval garanty z řady svých tovaryšů, kterým ponechával uměleckou svobodu. Vznikala tak díla se společnými vnějšími znaky, vzájemně se ale lišila. U soch v Lysé se stal garantem „sochař z Benátek“. Že by Braun nebyl schopen pro nemoc vést dílnu Kopeček rovněž popírá. Existuje řada dokladů, kde Braun figuruje jako vedoucí

dílny. Kopeček se odkazuje na smlouvu mezi Braunem a Františkem Josefem Jiřím z Valdštejna na vytvoření souboru soch pro zámeckou zahradu v Duchcově, který vznikl jen krátce po osazení lyských soch. To dokazuje, že Braun se vedení i přes nemoc nevzdával a potvrzuje to možnost vytvoření bozzett jeho rukou. Dále se Kopeček ve své stati věnuje Braunovým analogiím k lyským sochám, jež rovněž dokazují Braunovu invenci. „Sochařem z Benátek“ může být dle Kopečka jak František Adámek st., tak František Adámek ml. Doporučuje tedy, aby byl tvůrce soch označován stále jen jako „sochař z Benátek“ bez bližšího určení.

Marie Kořínková¹⁷ v občasníku *Kaplanka* shrnuje dosavadní poznatky a věnuje svou pozornost především alegoriím *Dvanáctí měsíců*.

Částečně se sochám v lyském zámeckém parku věnuje Pavel Preiss¹⁸ v nejrozsáhlejší díle o hraběti F. A. Šporkovi. „Sochařem z Benátek“ rozumí zakladatele benátecké sochařské rodiny Františka Adámka st., nikoli jeho stejnojmenného syna. Dle Preisse v zámeckém parku původně stály, s odkazem na Seemannovy zápisky, ještě další tři sochy, portrétní statue Jeho Excelence, Pallas Athéna a sv. Hubert s jelenem (dnes nezvěstné). Není však známo, proč a kam tyto sochy zmizely.

Ivo Kořán¹⁹ předpokládá, že Braun vytvořil modely v podobě letmých skic v rámci návštěv ve dnech 17. 4., 16. 5. a 19. 5. 1735²⁰ a pokládá je za poslední návrhy z jeho rukou, ovšem bez hlubšího zaujetí. Stejně kvalitativně nízko hodnotí následné provedení v kameni, čemuž odpovídá velmi krátká doba, za kterou byla díla zhotovena, tj. čtvrt roku. Z toho usuzuje, že se na sochách podílelo více autorů. Jako hlavního sochaře jmenuje Jana Dlouhého – Langa označovaného též „sochař z Benátek“, o generaci staršího, než František Adámek. Adámek byl pouze jeden z tovaryšů, kteří se na všech sochách

podíleli, za jeho osobní práci však předpokládá alegorie *Dvanácti měsíců*. Ty dle Kořánova názoru vznikly s Braunovou invencí a „sochař z Benátek“ je pouze vytesal.

3. Jan Špork

Historie rodu Šporků je nejistá, pokud vůbec někdy dříve tento rod byl vznešeného původu. Pavel Preiss²¹ se odkazuje na *Rozpravu o starožitnosti a šlechtictví slavné rodiny ze Šporků*, napsanou pro F. A. Šporka ve francouzštině von Schönbergem. Objevil zmínky o jakémisi Siegfriedu Sporckovi, velmistru lotrinského vévodství, jenž byl připraven o svou hodnost a majetek. Měl tři syny. Jeden se usadil jako sedlák ve Vestfálsku, což by mohl být přímý předek Jana Šporka. Kořeny tohoto rodu sahaly snad až k Římanům.

Jan Špork pocházel z poddanské rodiny sedláků na statku Sporckhofu ve Westerloh ve Vestfálsku²². Rok narození není s určitostí znám, nejčastěji se uvádí 1595.²³ Za třicetileté války bojoval nejprve v bavorské armádě, poté přešel do císařských služeb. Vyznamenal se jako výborný stratég lehkého jezdeckva a povýšil až na generála kavalérie. Toužil po bohatství a pozice vojáka využil k nabytí velkého majetku z válečných kořistí. Jan Špork získal 12. října 1647 hodnost říšského svobodného pána a po bitvě u Sv. Gottharda byl 23. srpna 1664 povýšen císařem Leopoldem I. do stavu dědičných říšských hrabat.²⁴ V Čechách koupil několik statků (Konojedy na Litoměřicku, Choustníkovo Hradiště u Jaroměře, Malešov u Kutné Hory...). Panství v Lysé získal již roku 1647 jako svobodné vlastnictví od císaře místo slíbených 30 000 zlatých. Přestože nabytí obrovského jmění a stal se hrabětem, nezískal si respekt u většiny aristokracie a on i jeho syn byli někdy bráni kvůli jejich původu s posměchem.

Jan Špork byl dvakrát ženatý. První manželství zůstalo bezdětné, s druhou manželkou Eleonorou Marií, pocházející z rodiny meklenburských junkerů von Fineke (1640-1674)²⁵, měl dvě dcery, Marii Sabinu a Annu Kateřinu (1669-1712)²⁶, a dva syny, Ferdinanda Leopolda a Františka Antonína Šporka. Bratři šli v budoucnu spíše

proti sobě, než aby drželi pospolu. Důvodem byla nejspíše hýřivost Ferdinanda Leopolda.

Jan Špork zemřel roku 1679.²⁷

4. František Antonín Špork

Důležitým historickým pramenem vztahujícím se ke Šporkovi jsou četné zápisky jeho komorního, od dubna 1726 hofmistra, Tobiáše Josefa Antonína Seemanna (narozen 1673), česky Zemana. Do hraběcích služeb nastoupil asi roku 1690. Vedl významnou část Šporkovy korespondence a zaznamenával veškeré důležitější dění ohledně hraběte formou vlastních zápisků, nebo mu diktoval sám hrabě. Tyto zápisky se staly výchozím pramenem poznání Šporkova života a kulturních událostí v jeho prostředí.

Nejdůležitější publikací, jež se vztahuje ke Šporkovi, se stala monografie od Pavla Preisse *František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách* (2003), rozšířené vydání knihy známé pod názvem *Boje s dvouhlavou saní, František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*.

František Antonín Špork se narodil 9. března 1662²⁸ v Lysé nad Labem nebo v Heřmanově Městci²⁹, kde vyrůstal. Byl tedy ryze německého původu, vyrůstal ale v poněmčených Čechách, ke kterým si vytvořil blízký vztah a přesto, že používal raději němčinu, znal český jazyk. Se svým bratrem měl tvrdou výchovu. Nejprve chodil na městskou školu v Heřmanově Městci, v osmi letech odešel do Kutné Hory na latinská studia k jezuitům. Zde působící učitel P. Basseliere ho učil opravdové morálce, odporu proti korupci tehdejšího století a vedl ho k tomu, aby stavěl špitály apod. pro sociálně slabý.³⁰ Mohl tak poprvé získat nové nazírání na situace kolem něho. Od třinácti do šestnácti let navštěvoval i s bratrem filozofické a právnické přednášky v Praze na Karlo-Ferdinandově univerzitě. František Antonín se sice celé mládí učil u jezuitů, paradoxně mu však byl během studií přidělen za korepetitora františkán Irčan Francis O'Devlin, představitel

opačného názorového myšlení.³¹ Po studiích se František Antonín vydal na dvouletou kavalírskou pouť po Itálii s nejdelším pobytem v Římě, přes jižní Francii do Španělska do Madridu, pak zpět do Francie k hlavnímu pobytu v Paříži, naposledy se přeplavil do Anglie a cestou zpět poznal Haag a Brusel. Tyto kavalírské cesty se opakovaly, vždy s nejdelším pobytem v Paříži, kde ho nadchl především životní styl Ludvíka XIV.

Roku 1684³² se již mohl dostatečně vzdělaný a uvědomělý F. A. Špork ujmout panství. Byla mu přidělena Lysá nad Labem, Choustníkovo Hradiště, Malešov (se statkem Vostrovem) a Konojedy. Jeho bratr zdědil Heřmanův Městec se statkem Morašice a Hořiněves s Vřešťovem a bylo mu vyplaceno 150 000 zlatých. Obě sestry dostaly 50 000 zlatých.³³

1. května 1686 uzavřel F. A. Špork sňatek s mladou, teprve devatenáctiletou, Františkou Apolonií (1667-1726)³⁴ z rodu Swéerts z Reistu. Již rok po svatbě se narodila jejich první dcera Eleonora Františka (1687-1717) a o dva roky déle druhá dcera Anna Kateřina (1689-1754). Vytouženého potomka, který by dále nesl jméno Špork, se sice dočkali, ale v necelých dvou měsících zemřel. Bylo rozhodnuto, že rod Šporků vymře po meči. F. A. Špork se tedy snažil alespoň o to, aby nevymřel po přeslici. Jeho první dcera odešla do kláštera a složila slib. Druhé dceři otec tvrdě zabránil vstoupit do kláštera a dohodl jí sňatek s jejím bratrancem Karlem Rudolfem Swéertsem, později Swéerts-Špork.

F. A. Špork měl velmi v oblibě hony, které pořádal na svých panstvích v Kuksu a v Lysé a v této závislosti založil roku 1695 lovecký řád sv. Huberta a jmenoval se jeho velmistrem a původcem se sídlem v Lysé. Členy řádu se mohli stát pánové i dámy z řad šlechty, zavázali se k úctě sv. Huberta, patrona lovců, a k pěstování parforsního lovu, který u nás Špork zavedl. Účelem bylo uštvat na koních se smečkou

psů zvíře. Zahájení a ukončení se oznamovalo fanfárami na lesní rohy, které k nám hrabě také přivezl z ciziny. Pořádaly se každý podzim a doprovázely je bohaté kulturní slavnosti. Po ukončení udělovali Hubertův řád, následovalo divadelní představení a večer bál. Špork řád udělil roku 1723 Karlu VI. na lovu v Brandýse, snad v očekávání, že na oplátku dostane od krále řád Zlatého rouna. Tohoto řádu, po kterém Špork velmi toužil, se nikdy nedočkal. Další zálibu, kterou u nás hrabě zavedl, bylo chytání zpěvného ptactva. Tu si přivezl ze svých cest na západ a z Itálie.

F. A. Špork měl stále nějaké dohady s obyvateli Lysé, tamní úřednictvo se proti němu stále obracelo zády a ani jeho oblíbené hony se mu finančně nevyplatily. Po těžkém rozhodování se proto uchýlil ke stanovisku prodat sídlo s panstvím v Lysé. Koupil ho od něho František Josef Černín 25. 6. 1722³⁵.

30. 3. 1734³⁶ F. A. Špork znovu odkoupil zámek v Lysé nad Labem. Na to začal koncipovat sochařskou výzdobu zámeckého parku inspirován parkem ve Valči. Nejprve byla do zahrady osazena desítka malých soch: čtveřice *Světadílů, Živlů, Den a Noc* a čtveřice *Ročních dob* (9. července) a 20. července přibýly alegorie *Dvanácti Měsíců*.

Když se řekne hrabě Špork, tak se každému vybaví, spíše než Lysá, Kuks. O tamním léčebném minerálním pramenu se vědělo dávno před Šporkem, avšak on se postaral o jeho proslavení, až byl srovnáván dokonce i s Karlovými Vary, kam Špork jezdil, vzal si z nich příklad a rozhodl se předčít je vlastními lázněmi v Kuksu. Se stavbou se pravděpodobně začalo roku 1692³⁷ a funkční byly již v létě 1695³⁸. Dokončovací práce probíhaly ještě dlouho po tomto roce. Lázeňství se stalo důležité nejen po stránce zdravotní, ale mnohem podstatněji po stránce společenské. Bylo doprovázeno mnoha aktivitami jako cviky, hrami, slavnostmi, hudebními produkcemi a divadelními představeními a posloužilo k setkávání významných osob.

Kulturní a sociálně charitativní práce na panstvích v Lysé a Kuksu měly trvalou hodnotu. Šporkovy zásluhy najdeme i ve stavbách dvou klášterů (anunciátek) se špitály, jenž se rozhodl zřídit na panství konojedském a hradištském.

Špork své názory na špatnou církev a mravy, panující nespravedlnost a bezbožnost dával často a okázale najevo. Oblíbil si nápisy na deskách, ale i na budovách. Takovou „nástěnkou“ se stal např. filozofický dům v Kuksu popsaný na vnějších zdech protikatolickými nápisy. Dostával se tak do spárů s inkvizitory, kteří ho obviňovali z kacířství. Závažnější bylo propagování prostřednictvím knižních publikací, v kterých naváděl k větší náboženské svobodě a toleranci, právu na kritiku světských i církevních představitelů, větší sociální spravedlnosti a dalším podobným idejím. V oné době a prostředí to byly názory velmi odvážné a revoluční. Autory byly většinou francouzští duchovní ovlivnění myšlenkami jansenismu a kvietismu. Vydával knihy i v cizině, místo vydání můžeme najít v Lipsku, Frankfurtu nad Mohanem nebo Amsterdamu. Stíhání hraběte vyvrcholilo 26. července 1729³⁹ v Kuksu, kam vtrhli dva rytmistr, dva poručíci a oddíl kyrysníků, aby sebrali usvědčující materiály k cenzuře a hlavní svědky k výslechu. Špork dostal domácí vězení po dobu vyšetřování a postihl ho zákaz šíření nebezpečných a podezřelých knih pod trestem vazby a odnětí správy statků. Na to byl 7. února 1730 obviněn z hereze a hrozilo mu doživotní vězení. Nakonec musel pouze zaplatit 6 000 dukátů (25 000 zlatých). Proslulé jsou i jeho táhlé spory v Kuksu s jezuity ze sousedního Žirče, jenž také otevřeně kritizoval.

Zemřel 6. prosince 1737.

5. Lyské panství a zámek

Na místě dnešního zámku stával věnný hrad českých královen, zmiňovaný již v roce 1013⁴⁰. Za doby husitských válek hrad vyhořel. Roku 1548 panství koupil Ferdinand I. jako středisko lovecké oblasti a roku 1558⁴¹ byl zámek přestavěn dle návrhů stavitele B. Wohlmuta. Stavby se ujal U. Aostalli mezi lety 1560-1564⁴² a dokončovací práce provedl M. Burmin mezi lety 1592-1598⁴³.

F. A. Špork nechal v roce 1696⁴⁴ starou část zámku obnovit z renesanční podoby na radikálně barokní a rozšířit. Nechal zbudovat i několik kaplí, pousteven a soch v okolí, čímž dal Lysé nad Labem barokní ráz. Stavby zůstaly zachovány jen do určité míry, neboť od poloviny 18. století se tyto památky rušily. Mezi lety 1738-1739⁴⁵ se přestavělo východní křídlo zámku a nově zřídila kaple, doložená již roku 1700⁴⁶. F. A. Špork odkázal panství v Lysé své dceři a ta je přenechala v roce 1744 manželovi F. Karlovi Sweerts-Šporkovi.

V roce 1767⁴⁷ byl celý zámek klasicistně upraven A. Hafeneckerem⁴⁸. Mezi lety 1812-1815⁴⁹ se vystavělo jižní křídlo, ale následně roku 1862⁵⁰ bylo zbořeno. Rod Sweerts-Šporků měl v držení Lysou do poloviny 19. století, kdy roku 1851 přešlo vlastnictví na hraběnku Štěpánku Viktorii Rohanovou. Po její smrti roku 1884 koupil lyské panství roku 1890 baron Bedřich Leitenberg a roku 1905 hrabě Rudolf Kinský. Během konce 19. století a v 1. polovině 20. století proběhlo několik úprav zámku.

Dnešní podoba zámku je tvořena třemi křídly, která na sebe pravoúhle navazují. Nejstarší je východní, jednopatrové křídlo z renesanční doby. V přízemí je členěno lichými arkádami a v patře obdélnými okny a je zdobeno sgrafitovým kvádrováním. Na jižní části se zbudovala brána s bosovaným renesančním portálem a valeně sklenutým průjezdem s lunetami, který vede do parku. V průjezdu byly

zazděny tři šporkovské náhrobníky z let 1659⁵¹ a 1679⁵². Východní průčelí křídla je děleno pilastry.

Střední barokní část pochází z doby Šporkovy. Má dvě patra se středním rizalitem na jižním průčelí, mansardovou střechu, pilastry a je ukončen atikou se štítem na středu. Před rizalitem je vytvořen podjezd s arkádami na pilířích. Severní průčelí středního křídla je shodné s jižním. V rozlehlém sále prvního patra tohoto traktu se zachovaly nástrovní malby s výjevem ze starého zákona a alegorie čtyř živlů v rozích místnosti zhotovené kolem roku 1700⁵³. V 2. polovině 18. století⁵⁴ přibýly na stěny sálu francouzské veduty. Druhé patro středního traktu je zasvěceno bitvám generála Jana Šporka, zachycených na stěnách s Apoteózou jeho činů a jeho portrétem. Sál zdobí ještě nástěnné malby s námětem Život v ráji a kolem mytologické a alegorické výjevy, vše z období kolem roku 1700⁵⁵. Jídelnu hrabě věnoval svým nejbližším přátelům tím, že tam nechal namalovat jejich podobizny. Ze sálu v druhém patře vede vchod do kaple Zjevení Páně (Tří králů) maskovaný malovanou knihovnou a do pokoje s nástrovní malbou Persea a Andromedy a čtyřmi milostnými mytologickými výjevy kolem.

Na východní straně navazuje ke střednímu křídlu jednopatrová, půlkruhově uzavřená, valeně sklenutá kaple z roku 1737⁵⁶ se štukovou výzdobou z roku 1872⁵⁷. V exteriéru je členěná pilastry a dvěma pásy oken, v přízemí pravouhle, v patře půlkruhově uzavřených, s prohýbanými římsami.

Západní jednopatrové kratší křídlo bylo klasicistně upraveno ve 3. čtvrtině 18. století⁵⁸. Nároží na jižní části a pilastry v přízemí, které pokračují do patra, jsou bosované a okna půlkruhově uzavřená. Fasáda je ukončena atikou. Na nádvoří, členěném arkádami, stávala grota s fontánou.

Po smrti hraběte R. Kinského v polovině třicátých let byl zámek prodán ministerstvu sociální péče a byla zde zřízena invalidovna. Následně začal zámek chátrat. Po válce se zde zřídil internát zednických učňů, poté uzavřený vojenský objekt a od roku 1959 objekt slouží jako domov důchodců.

6. Historie barokních zahrad

Historie budování zahrad sahá až do starověku, především do antického Říma, kde vznikaly kolem vil rozlehlé zahrady se sochami, vodními nádržemi, fontánami atd. Tento fenomén se dále rozvíjel v 16. století, kdy stoupal zájem o přírodu a člověka a začalo se rozvíjet umění oživené antickými ideály. Dle Leona Battisty Albertiho tvořily dům a zahrada uměleckou jednotu a pocházely ze stejných geometrických tvarů. V díle od Francesca Collony *Hypnerotomachia Polyphili* jsou popisovány „*propletené vzory záhonů a fantazijní sestřihy stromů, což bylo později převzato do francouzské barokní zahrady a různě obměňováno*“.⁵⁹ Pro zahrady tohoto typu je typická osová souměrnost s hlavní cestou v ose zahrady s průhledem na zámek a nízké keře vystříhané do různých tvarů osově symetrických po obou stranách hlavní cesty.

Francouzským barokním zahradám předchází dvůr Belveder ve Vatikánu, kde byla vytvořena terasa, schodiště, rampa a exedra, což se stalo vzorem pro zahradní architekturu 17. a 18. století. Nejvyšší úroveň dosáhla zahradní architektura za vlády Ludvíka XIV. Absolutním skvostem se stala zahrada Versailles (od 1661) v Paříži od evropského zahradního stavitele André Le Notreho a později architekta Julese Hardouin-Mansarta, která předčila ostatní evropské zahrady a stala se vzorem pro barokní parky. Najdeme zde několik společných prvků, jenž se shodují se zámeckou zahradou F. A. Šporka: přísný geometrický řád se středovou osou, boskety na variace různých stereometrických těles s horizontálním řezem ohraničených alejemi, jasně členěné travnaté plochy a osazení parku sochařskou výzdobou.

7. Zámecký park

Kolem hradu v Lysé, později zámku, nebyla žádná zahrada až do poloviny 17. století. Nacházel se v jeho blízkosti pouze královský les, sady, chmelnice a na jižních svazích vinice. Sady a vinice byly za třicetileté války (v Lysé 1641-1645) zničeny. S příchodem Jana Šporka do Lysé roku 1647 začaly úpravy zámku a okolí. Významné změny nastaly až po roce 1679 za F. A. Šporka, který nechal vytvořit na východ za novou částí zámku okrasnou zahradu s ovocem a s obvyklými i vzácnými květinami ve vázách, v broderii parteru nebo v oranžérii. Z roku 1696⁶⁰ je zde znám libosad, složený ze dvou řad alejí se špalírem habrů, letohrádku, střelnice a závodiště pro hry a závody. Téhož roku byla na nádvoří zřízena voliéra jako umělá jeskyně s fontánou. Z této doby se zachovalo jen terasové uspořádání ve svahu na východ od zámku. O tehdejší podobě zámeckého parku neexistuje žádný popis ani plán. Víme však, že se F. A. Špork nechal inspirovat ve Valči roku 1733 rozlehlou zámeckou zahradou ve francouzském stylu s altány, vodopády a alegorickými a mytologickými sochami (po roce 1700) z dílny M. B. Brauna od A. Brauna (nyní v bývalém klášteře benediktinů v Kladrubech). Po znovunabytí lyského zámku roku 1733 nechal zbudovat park v podobném duchu a objednal sochy, které nechal rozmístit pod východním křídlem.

V roce 1744, kdy panství Lysé získal F. Karel Sweerts-Špork, se na západ a sever od zámku park rozšířil. Koncepce dnešního pravidelného geometrického uspořádání parku v podobě hvězdice pochází z druhé poloviny 19. století, kdy zámek vlastnila Štěpánka Viktorie Rohanová. Nový park zabírá stejný prostor jako původní okrasná zahrada z doby F. A. Šporka, která byla později na severu oddělena plotem od novější zahrady zvané bludnice. Za

Š. V. Rohanové byly upraveny habrové špalíry a sochy *Dvanácti měsíců*, původně nejspíše umístěné blíže zámku, se osadily do osově cesty. Došlo k rozšíření zahrady o krajinářský park, asi na místě původní daňčí obory na dnešních 21 ha. Mezi lety 1851-1860 se postavila kolem zámku dva kilometry dlouhá kamenná zeď s plotem. O park se velmi citelně staral syn dalšího majitele, B. Leitenberg. Do druhé světové války nedošlo k žádným zásadním změnám.

Po prodeji zámku Ministerstvu sociální péče však začal trpět zámek i park. Některé travnaté plochy se zaoraly a pěstovaly se na nich brambory, byla tu chována stáda ovcí a vykáceno mnoho starých stromů. Po roce 1950 bylo v severovýchodním cípu parku zřízeno přírodní kino a taneční parket s tím, že se budou architektonicky vylepšovat. Dnes jsou v kritickém stavu. Roku 1964 se stanovily hlavní zásady pro postupné uvedení parku do náležitého pořádku. Přednost měla část s osazenými sochami a obnovily se habrové špalíry. Roku 1969 byl upraven nejspodnější špalír, uzavírající spodní část. Vstup do zámku byl původně v přirozeném sledu od zámku. Byl ale uzavřen a hlavní vstup sloužil zároveň jako vstup ke kinu v severozápadní části. V letech 1971-1972 se zbudovala nová brána, jíž začíná osová cesta s *Dvanácti měsíci*. O tomto plánu se uvažovalo již roku 1969, vynechala se proto hned při vysazování část v habrovém špalíru. Pro bránu se ve východní zdi prorazila tři metry široká mezera. Brána se osadila kovovými dvoukřídlými vraty z lyského hřbitova.

8. Sochařská výzdoba zámeckého parku

Ikonografický program lyského plastického souboru v parku určil sám F. A. Špork, popřípadně po dohodě s Braunem.⁶¹ Není přesně známo, kdy byly započaty práce na těchto sochách. Kopeček porovnává intenzitu práce s duchcovským souborem a odhaduje zahájení prací v Lysé na jaro roku 1734. Mohlo to být i dříve po znovunabytí zámku Šporkem roku 1733.⁶²

Park je tvořen dvěma partery, mezi oběma se nachází tři schodiště. Obě krajní schodiště jsou osazeny na sloupcích zábradlí čtveřicí malých soch, tzv. putti, a na středním schodišti jednou dvojicí. Všech deset je připisováno F. Adámkovi. Jižní schodiště zdobí alegorie čtyř světadílů: *Evropy* [1], *Ameriky* [2], *Afriky* [3] a *Asie* [4]. V jeho době byly známy pouze tyto čtyři světadíly. Dolní sloupek jižního zábradlí je osazen *Evropou* se zdobenou korunou na hlavě, u nohou jí leží tiara a v ruce nese roh hojnosti plný kvítí a lucernu. Roh hojnosti s květy drží ve své levici i alegorie *Afriky* na horním sloupku, hlavu jí zdobí čepice ze sloní kůže a za nohama stojí malé zvíře, snad lvíče nebo opice. Na dolním sloupku protějšího zábradlí zvedá vzhůru svázanou kytici alegorie *Asie*. Pomocí levé ruky si k tělu tiskne nádobu a o nohy se jí tře ležící velbloud. Alegorie *Ameriky* pozvedá pravici a v levici drží luk obrostlý větévkou s listy. Levou nohou přišlápl hlavu krokodýla. Jeho hlavu zdobí čelenka z dvou řad per.

Severní schodiště je osazeno soškami znázorňujícími čtyři živly: *Oheň* [5], *Voda* [6], *Země* [7] a *Vzduch* [8]. Alegorii *Ohně* na horním sloupku severního zábradlí téměř celou zahaluje rozevlátá drapérie a u nohou jí plápolá oheň z ohřívadla zdobeným hvězdami a tečkami. Levou rukou se dotýká plamene a na pravé ruce vztyčuje ukazováček a prostředníček. Alegorie *Vzduchu*, umístěná proti alegorii *Ohně*, pravou rukou přidržuje měch u nohou, rozdmýchává ho a vycházející

vzduch mu rozevlává dlouhé kudrnaté vlasy a drapérii, jenž se mu vzdouvá nad hlavou a musel ji uchopit levou rukou. Mezi jeho nohama je zachycen pták v letu s rozepjatými křídly. Alegorie *Země* drží rýč zabodnutý do zeměkoule. Za zády mu vlaje drapérie. Alegorie *Voda* stojí rozkročená nad velkou rybou (dle Kořána se jedná o delfína⁶³) s rozevřenou tlamou, drží ji za ocas a pod podpaždím levé ruky nese lasturu. V parku jsou od roku 1930 pouze jejich kopie od O. Rýba.

Dolní sloupky prostředního schodiště zdobí alegorické sošky *Dne* [9] a *Noci* [10]. Oba putti mají faldíky, baculaté tváře, delší zkadeřené vlasy a těla jim spoře obmotává drapérie. Alegorie *Dne*, umístěná na severní straně schodiště, stojí na skále, v pravé ruce drží kartuš se symbolem slunce a opírá si ji o pravé stehno. Levou rukou ukazuje na slunce a dívá se na druhou stranu, jakoby někomu vysvětloval jeho symboliku. Sluneční kult je hojně rozšířený po celém světě. Již v Egyptě se v *Knize mrtvých* psalo o slunci jako o symbolu božské síly, která dává život a řád světu. V antice se člověk gestem oranta obracel v modlitbě ke slunci. V Indii kolem roku 400 př. n. l. Indové uctívali božské slunce oběťmi, tancem a zpěvem a Brahma nazývali duchovním sluncem. Svou roli hrála symbolika slunce i v Persii, kde byl za krále volen ten, jehož kůň při východu slunce zařehtal. V antice byl za boha slunce považován Sol (Hélios), ale se sluncem spojovali i Apollóna, který vyzařuje světlo pronikající vším, osvětlující svět a působící v něm pořádek, harmonii a krásu. V křesťanské ikonografii je ke slunci přirovnáván sám stvořitel světa, Bůh, ale i Ježíš Kristus a církev jako „žena oděná sluncem“.

Alegorie *Noci* překračuje pařez, v pravé ruce nad hlavou drží brko a v levé ruce kartuš se symbolem měsíce a šestícípé hvězdy. Kartuš zároveň opírá o pařez. Motiv měsíce je znám také v mnohých kulturách. V antice byl měsíc ženského rodu a byl personifikován ženskou bohyní Luna (Seléné). Ta vystupovala ve dvojici se Solem

a dohromady znamenaly příslib plodnosti. Oproti duchovnímu světlu byla Luna pozemským prvkem, respektive tvořila pomyslnou hranici mezi nebem a zemí. Jednotlivé fáze měsíce se postupně začaly dávat do souvislostí s fázemi lidského života. Ve Starém i Novém zákoně se měsíc objevuje jako míra času, určující čas denní i bohoslužebný. Motiv slunce a měsíce se společně někdy vyskytují u motivu Ukřižování, což s velkou pravděpodobností poukazuje na to, že Kristus trpí za lidstvo dnem i nocí. Motiv hvězdy patří k symbolům nebes nebo boha a na základě konstelace hvězd se prováděly věštby. Zmínky o hvězdách najdeme i ve Starém a Novém zákoně v souvislosti s božím soudem nebo narozením Krista a byla přímo s Kristem ztotožňována.

Horní sloupek na jižním zábradlí prostředního schodiště je zdoben sousoším Venuše s Kupidem (dnes pouze v kopii) a na severním zábradlí byla původně socha Apollóna. Pocházejí z první etapy úprav zámecké zahrady za F. A. Šporka po roce 1679, ale byly zapojeny do nového ikonografického programu sochařské složky vzniklé po roce 1734. Z doby po roce 1679 pochází i dvě kamenné dekorativní vázy umístěné na ploše horní terasy. U všech těchto děl není znám autor.

Mezi každým schodištěm je dvojice alegorií čtyř ročních dob připisovaných F. Adámkovi. Od severu seřazeny: *Zima* [11], *Podzim* [12], *Jaro* [13] a *Léto* [14]. Alegorie ročních dob jsou závislé na pohybu slunce a tato symbolika se objevila už ve starověku. Bohyně Flora a Venuše zosobňovaly jaro. Ceres, bohyně úrody, zosobňovala léto. Bakchus, bůh vína, zosobňoval podzim. Božský kovář a bůh ohně Vulkán zosobňoval zimu. Symbolika lyských ročních období se objevovala již v rané křesťanské ikonografii. Flora drží v ruce květiny, Ceres má jako atributy srp a snop obilí, *Podzim* ovíjí vinná réva a *Zima* se v dlouhém kabátu zahřívá u ohně. Jednotlivé fáze roku se také chápou jako jednotlivá stadia v lidském životě. *Jaro* – dětství (dle

Hrabana Maura křest), *Léto* – mládí, *Podzim* – střední léta, *Zima* – stáří (dle Hrabana Maura konec pozemského života). Lyská podoba soch tomu skutečně odpovídá. Každé další roční období je znatelně starší počínaje velmi mladým *Jarem* a konče stařeckou *Zimou*. Čtyři roční období v číselné symbolice chápeme jako čtyři evangelisty. Isidor ze Sevilly spojil tato období se světovými stranami: jaro-východ, léto-jih, podzim-západ, zima-sever. Podle této myšlenky bylo nejspíše koncipováno rozmístění lyských ročních období, kde je *Zima* nejseverněji a *Léto* nejjižněji.

V podobě *Zimy* vystupuje starý vousatý muž s beranicí a kožichem přehozeným přes záda a vpředu svázaným do uzlu. Za hlavou drží malého chlapce, ten v obou rukách pozvedává nádobu s ohněm a rozfoukává ho. Stařec si nahřívá levou ruku nad ohněm. *Podzim*, v podobě Bakcha, tvoří kompozici s malým putti, jenž propleten mezi jeho nohama se nahýbá, aby se mohl napít z misky. Podzim vytáčí ruce do strany a drží v nich několik trsů hroznového vína, z kterých má vytvořen věnec na hlavě. *Jaro*, jakožto mladá dívka (Flora), stojí oproti ostatním ročním dobám poměrně staticky. Drapérie obtáčí její tělo, kryje klín a vzadu spadá k zemi. Levici natáčí směrem za sebe, má o ni položené květiny. Na pařezu za ní má košík plný dalších květin a její hlava je zkrášlena věncem z květin. *Léto*, v podobě bohyně Ceres, drží v pravici srp, v levici několik klasů obilí, o nohy se jí opírá snop obilí, její klín zakrývá několik dalších klasů a ve vlasech má vytvořen věnec z klasů.

F. Adámkovi je připisována i dvojice soch *Lvic* [15] a dvojice *Sfing* [16] přidržující kartuše. Nacházejí se po stranách středové cesty ve spodním, východním parteru. Lvice ležící proti sobě se liší jen decentně jinak nakloněnou hlavou a jedna má ocas položený podél těla, kdežto druhá si přehodila ocas před záda. *Sfingy* jsou téměř

identické, až na hlavu, kdy jedna se dívá před sebe směrem k divákovi a druhá odvrací hlavu směrem vzhůru.

Další jeho sochy, dvojice ležících *Lvů* [17], střeží spodní cestu při severovýchodním a jihovýchodním cípu téhož parteru. Oba lvi vraští čelo, což jim vytváří velmi smutný výraz. Hlavu jim zdobí bohatá stylizovaná hříva a z tlap vystrkují dlouhé drápy. Jejich identické ztvárnění narušuje pouze poloha ocasu, podobně jako u lvic. Lev na severu si položil ocas klidně podél těla, kdežto druhému lvu vede mezi nohama, obmotává tělo a končí na zádech. U lva na severní straně je malá deska s nápisem: „socha byla restaurována na náklady P. Jiřího Odcházela“.

Po celé šířce spodního parteru od zámku podél cesty před habrovým špalírem je umístěn soubor starořímského antického božstva. Sochy jsou otočeny směrem k zámku. Od severní strany: *Neptun (Poseidon)* [18], *Flora (Tellus či Gáia)* [19], *Pomona (Deméter)* [20], *Diana (Artemis)* [21], *Vulkán (Hefaistos)* [22] a *Jupiter (Zeus)* [23]. Sochy zhotovila dílna Ignáce Františka Platzera ke konci 18. století. Durdík uvádí možnost, že možným autorem by mohl být i rodák z Lysé sochař Jan Josef Ignác Brož⁶⁴ (Brosch), který se usadil v Alsasku.

Bůh moře *Neptun* je zobrazen jako statný muž s plnovousem a korunou na hlavě. Levou rukou se lehce opírá o trojzubec zapíchnutý do obrovské ryby ležící u jeho nohou. Pravou rukou si přidržuje plášť, který jde přes jeho záda, levou ruku, třísla a končí mezi jeho nohama. Bohyně plodnosti půdy *Flora* je žena s korunou, páskou mezi prsy od pravého ramene k levému boku a drapérií, která kryje celá záda a obmotává boky. Pravým bokem se opírá o kmen a na něm oběma rukama přidržuje ovoce a klíč. Bohyně úrody ovoce *Pomona* je téměř celá zahalena do drapérie tak, že jí vytváří šaty, které si pravou rukou pozdvihává. Stojí u zídky a levou rukou si o ni přidržuje košík s ovocem. Bohyně lovu *Diana* je oděna do volných šatů nad kolena,

pokrčenou pravou nohu má podepřenou malým pařezem. Na zádech má upevněn toulec se šípy a pravou rukou přidržuje luk. Bůh ohně a nebeský kovář *Vulkán* s krátkým vousem se opírá oběma rukama o kovadlinu, v pravé ruce drží kladivo a levou nohou přišlápl kleště. Nejvyšší bůh *Jupiter* má vousy, korunu na hlavě a je v nejživějším pohybu ze všech šesti soch. Levou nohou vykračuje kupředu a v pozdvižené pravici drží drapérii, která kryje jeho záda a klín. Mezi prsy mu vede páska od levého ramene k pravému boku. Mezi jeho nohama sedí orel, o něhož se levou rukou opírá.

Kolem zámku jsou rozmístěny ještě tři putti znázorňující některá ze sedmi svobodných umění pravděpodobně z dílny I. M. Platzera z třetí čtvrtiny 18. století. *Architektura* stojí v blízkosti zámecké kaple, v rohu západního parteru. Proti západnímu křídlu je umístěna alegorie *Literatury* a alegorie *Rétoriky* v průčelí čestného dvora.

Kníže Rudolf Kinský, milovník starého umění, nechal opravit zámek, zámecký park i sochy, vzácnější byly přes zimu chráněny dřevěnými boudami. Při opravě ovšem došlo u některých soch ke znehodnocení italským sochařem, který je opatřil bílou pastou, jež se odrážela od šedého pískovce a některé sochy navrtal na hlavách, aby je mráz poničil a tím si zajistil zakázku na jejich opětné opravě. Jeho rukou nejspíše došlo i k odstranění zbytků polychromie, kterou ještě zmiňují J. Vojáček a T. Halík (u sochy *Června*).

Pokud předpokládáme, že Braun byl tvůrcem bozzett pro sochařskou výzdobu parku, je na místě porovnat soubor s Braunovou tvorbou. Koncepce soch je značně ojedinělá, neboť až do této doby nikde jinde nevytvořil alegorie *Světadílů*, *Živlů*, *Měsíců* ani *Sfingy*. Z alegorií *Ročních dob* jsou známy pouze sochy *Ceres* a *Bacchus* z Vrtbovské zahrady, Košetic, Hořovic a Valče. Dětské postavičky (putti) byly také u Brauna ojedinělé. Znova se ale objevují v zámeckém parku v Duchcově v létě 1737. Vzniklo zde dvanáct alegorií, z nichž

byly rozpoznány alegorie *Ročních dob* a *Smyslů*. Postavička alegorie *Vzduchu* v Lysé je postojem a vzdušnou drapérií blízká soše Niké z Duchcova. Podobný způsob uchopení této drapérie najdeme u alegorie *Náboženství* v Kuksu. U alegorie *Vody* se setkáme s podobnou lasturou jako u Tritona v Clam-Gallasově paláci v Praze. U této alegorie je srovnatelný způsob zpodobnění ryby jako u alegorie *Zraku* v Duchcově a sochy *Amfitrite* tamtéž. Putti u alegorie Podzimu je blízký světloňům ze schodiště Velkopřevorského a Clam-Gallasova paláce v Praze. Tvar kartuší u *Sfing* a alegorií *Března* a *Srpna* je podobný kartuším u lvů v Královské zahradě na Pražském hradě a u sochy *Minervy* v Duchcově.⁶⁵

Sochy byly restaurovány v letech 1805-1810. Opětovně došlo k restauracím mezi lety 1935-1936, kdy byly doplněny chybějící části. K dalším restauracím došlo v letech 1957-1958. Poslední restaurace probíhají od roku 2004.

9. Personifikace *Dvanácti měsíců*

Alegorie *Dvanácti měsíců* v roce poukazují na pravidelný rytmus života a práce během roku, daný pohybem Slunce. Bývají proto zobrazovány charakteristickými pracemi, činnostmi a zábavami prováděnými v té které době. Jsou založeny na liturgických proměnách církevního roku, spojovány s určitým znamením zvěrokruhu, s určitým stadiem lidského života nebo s nějakým pohanským božstvem. V římském kalendáři původně rok začínal 1. březnem. Začátek roku byl přiřazen 1. lednu v roce 153.

Dělení roku na jednotlivé měsíce má své kořeny v antice (Vergiliova *Georgica*, Ovidiův *Kalendář*) a v této podobě je přebírají křesťané (tzv. *Chronograf* z roku 354). Křesťanskou symbolikou měsíců se zabývali např. Palladius (*De agricultura*), Vincenc z Beauvais (*Speculum naturele*) a zvláště pak Sicardus z Cremony (*Mitrare VIIde octava Domini*). Kalendáře se od 9. století stávají běžnou součástí výzdoby průčelí větších chrámů (kostel sv. Zenona ve Veroně, 12. stol.; katedrála v Chartres, 13. stol.) a rukopisů (od 15. stol. v tzv. hodinkách; např. *Hodinkách vévody z Berry*). Z českého prostředí pochází kalendář v *Brevíři křížovnického velmistra Lva* (14. stol.). Tímto kalendářem se inspiroval Josef Mánes při výzdobě kalendářové desky orloje Staroměstské radnice.⁶⁶

Sochy dala kněžna z Rohan přemístit z původního místa před zámek na obě strany hlavní podélné osy zahradní kompozice tak, že je postaveno šest a šest soch proti sobě. Soubor začíná na severní straně cesty směrem od zámku, obtáčí celou cestu, vrací se zpět a končí na jižní straně cesty naproti *Lednu*. Starý rok tak plynule přechází do nového a vzniká nekonečnost let. Pro člověka tento koloběh ale jednou skončí. Na tuto myšlenku navazují alegorie Čtyř ročních dob, jakožto čtyři období v životě člověka.

Soubor se skládá ze šesti mužských a šesti ženských soch v mírně nadživotní velikosti. Léto bývalo představováno ženskou bytostí, neboť šlo o zosobnění růstu. I zde ženské postavy představují výhradně teplá období od *Dubna* do *Srpna*, pouze žena v *Únoru* je jako jediná oděná do jednoduchých venkovských šatů. Ostatní zahaluje drapérie, která zakrývá jen velmi malou část těla a je vedena v účelných dekorativních křivkách, které se samovolně vzdouvají jakoby ve větru. Mužské postavy zastupují studené měsíce, *Leden*, *Březen* a *Září* až *Prosinec*. V aktech jsou provedeny *Říjen* a *Prosinec*, ostatní mají dobové odění.

Sochy u sebe mají jednotlivé atributy, charakteristické pro určitou činnost nebo myšlenku, kterou představují v tom kterém měsíci. Námět koresponduje s různými aktivitami na dvoře F. A. Šporka a v jeho bezprostředním okolí. Některé sochy odpovídají obvyklému ikonografickému znázornění určitého měsíce, jedná se o zemědělské práce jako např. *Září*-setí obilí. Některé připomínají oblíbenou aktivitu hraběte, např. *Listopad*—muž vykračující z lovu. Vznikly tak žánrově bohaté kompozice.

Alegorie byly koncipovány k pohledu z anfasu a z profilů. Celá zadní část sochy je zcela skryta pod drapérií, jež je z tohoto pohledu zjednodušena a tvořena hlubokými výžlaby. Výjimkou je alegorie *Září*, záda má odkryta a drapérie je vyvedena jen v pruhu.

Pro soubor je typické esovitě prohnuté těl, někdy přehnané, až působí velmi nepřirozeně. Dle Oldřicha J. Blažička „*útlé úzkoramenné protažené postavy hubených údů jsou cítěny a rozvinuty reliéfně a přes mírně nadživotní měřítko působí drobně*“.⁶⁷ Manýra odvozená z Brauna je silně oživena „*sochařskou svěžestí a výrazovou opravdovostí*“. Sochy sloužily k pobavení diváků, proto je jejich forma ztvárnění velmi uvolněná, expresivní a jejich významy jsou vystiženy svou popisností, jsou tak lehce čitelné. Končetiny se lámou do různých křivek,

především kolena se ostře vytáčejí do stran. Emanuel Poche popsal sochy jako „kompozičně virtuózní, avšak příliš dekorativní a ve výrazu povrchní postavy“⁶⁸. Především ženské postavy mají zvednuté koutky do úsměvu a hledí nezúčastněně kamsi před sebe. Pro ženské alegorie jsou charakteristické zaoblené plné tváře, zaoblená brada a plné rty. Na pohublých tělech můžeme pozorovat mírnou muskulaturu a zvýraznění tepen na nahou (nejvíce u *Října*). Naturalisticky podaná volná kůže vytváří faldy, které na sebe spadají v několika řadách nad sebou.

Sochy stojí na čtverhranném podstavci s římsou a abakem. Na třech stranách podstavce je vyryt jednoduchý vzor v podobě obdélníku s konkávně prohnutými rohy. Z anfasu je vždy latinský název jednotlivého měsíce a z obou profilů jsou do obdélníků vepsány básně v němčině, dnes zachovány ve fragmentech. Jsou psány ich-formou a skrz báseň promlouvá jednotlivý měsíc, ke kterému se báseň váže. Výstižně popisují okolnosti typické pro daný měsíc, situace, počasí, práce a radosti.

9.1 *Leden*

František Adámek

1735

Pískovec

Mírně nadživotní velikost

Lysá nad Labem, zámecký park

Nápis I [24]: *Est fängt das Jahr sich an/ mit kaltem Eyss und Schnee/Und gleichwah*

Nápis II [25]: *Ich frage nicht gar Viel/ nach höflichkeit und Sitten/
Ein gutter Wärmer Selb/ gehöret zu dem Schlitten/ Die münter Jugendt
hat/ zwar noch ein hitzig blut/ Und gleichwohl treib ich sie/ gar oft zu
einer gluf/ Auch fuhr ich bier ein schod/ in diesel weber rechten/ Doch
wenn der todt .../ mit mir ... en/ So mit ... und betts/ neb? ... und ...
nicht/ Er nur einmal trifft/ der ...fcht als wie ein licht*

Pro znázornění *Ledna* je z hlediska křesťanské ikonografie typický muž s ohněm, dvouhlavý bůh Janus zavírající dveře za starcem a otevírající je mladíkovi nebo jako námět dvorní slavnosti s hodováním a tancem.⁶⁹ Dle Ripy se *Leden* vytváří s tváří, která se dívá do minulosti a zároveň na to, co přijde. Bývá oděn do bílých šatů, neboť v tomto měsíci je země pokryta sněhem. Drží oběma rukama znamení Vodnáře dle slunečního znamení, který symbolizuje množství sněhu a vody v tomto období.⁷⁰

Leden [26] v Lysé představuje stařec s bohatým kudrnatým plnovousem, uprostřed rozděleným na dva dlouhé prameny, které mu vítr odhazuje přes pravé rameno. *Leden* patří mezi nejstudenější měsíce v roce, zpravuje o tom i jeden ze dvou nápisů: „*Začíná rok s chladným ledem a sněhem*“. Je oděn do teplého, v pase přepásaného kožichu. Na hrudi a z rukávů mu přesahuje ovčí vlna. U levé nohy je naznačena část spodního oděvu. Levou šlachovitou rukou si nad hlavou přidržuje dlouhý plášť, který jednou obtáčí jeho tělo a od stehů padá volně k zemi. Hluboko do čela má naraženou beranici, okraj opět lemují vlna. Gestem levé ruky se loučí se starým rokem, jakoby ho chtěl odmávnout pryč. V pravé ruce drží zrcadlo, symbol duše, čistého srdce, života, moudrosti, pravdy⁷¹ a spravedlnosti, opírá ho o stehno a nastavuje novému roku, směrem do budoucnosti, která ukáže především pravdu. Za tou si hrabě Špork vždy skálopevně stál.

Za levou nohou stojí ohřívadlo s dřevěným uhlím, z kterého vysoko plápolají plameny. K ohřívadlu se váže i jeden verš z básně na soklu: „*dobré ohřívadlo též patří k saním*“. Prvotně je oheň vnímán jako zahřívadlo v chladném počasí, zároveň ale také symbolizuje Boha, Boží lásku, slávu a slovo, Boží působení, Boží přítomnost, světlo, věčnost, lásku, náboženskou horlivost, oběť nebo mučednictví⁷². Povrch ohřívadla zdobí tečky a hvězdice, které by zároveň mohly upomínat na vysoké ideály, duši, věčné štěstí, moudrost, naději, krásu a čistotu⁷³. Příchod nového roku tak nese atributy, jenž by měly stát Při Šporkovi v jeho dalších bojích za duchovní čistotu, pravdu a spravedlnost. Postava je velmi statická, jen levé koleno volně nastavuje dopředu, do strany k druhému kolenu.

Tato socha byla jako jediná z lyského parku na výstavě baroka v Praze. Restaurace proběhly společně s měsícem *Prosince* mezi dubnem a listopadem 2006. Restaurace všech soch prováděl sochař a restaurátor Adamec.

9.2 Únor

František Adámek

1735

Pískovec

Mírně nadživotní velikost

Lysá nad Labem, zámecký park

Nápis I [27]: *Fort mit der Traurigkeit/ und mit den kumer grillen/
Ein lustig Carneval/ kan manche Sorgen stillen/ Wer nur bey mir
begehrt/ in Frohlichkeit zu Seyn/ Den lad ich zu dem tantz/ und zu der
Taffel ein/ Man kan sich recht vergnugen/ dabey die ...en Bersüffen/
Und manches schöne kind/ in einem wu... küssen/ Dach wen... ... der*

fadt/ die flach... hier entdeckt/ So wird der ... frigfte/ im augenblick erschrekt

Nápis II [28]: *Hier ist gelegenheit/ ...eitler Lust und praffen/ ...ruh der kluch...*

Únor je v křesťanské ikonografii charakterizován prořezáváním nebo roubováním stromů, zobrazením lidí u ohně, zasněženou krajinou nebo Venuší a Kupidem se vzdouvajícím pláštěm.⁷⁴ Dle Ripy je měsíc zobrazován se znamením ryby v pravé ruce, neboť je to období dlouhých dešťů a rybolovu. V latině Februus znamená očistu, což je spojeno s Římany, kteří v tomto měsíci prováděly očisty duší mrtvých.⁷⁵

Únor [29] v Lysé představuje mladá žena v šatech dlouhých až na zem, vzdouvají se nad pravé koleno a v pase je zpevňuje dvakrát obvázaná stuha. Okraj kolem krku je lemován límečkem. Rukávy sahají do půlky ramen a jsou nakasané a sepnuté malou, jednoduchou ozdobou. Od levé, pokrčené ruky jí visí plášť, který padá rovně k zemi a zakrývá pouze zadní část jejího těla. Vlnité vlasy má sepnuté do drdolu. *Únor*, období masopustů, symbolizují koblihy na kulatém tácu, který drží v pravé ruce a opírá si jej o bok. Za nohama leží sud piva a na něm konvice vína a rožeň s pečínkou a kuřetem a u levé nohy oškubaná drůbež. Žena jako by se rozverně pohupovala do tance.

Všechny zmíněné atributy se vážou k masopustu. Probíhal různě v závislosti na Velikonocích mezi 1. únorem a 7. březnem, vždy tři dny před Popeleční středou, poté následoval 40-ti denní půst. Masopust slavili všichni, od nejchudších až po panovníka, ve vsích i ve městech. Hlavním dnem tohoto svátku byla neděle. Nejprve proběhl bohatý oběd a pak se všichni sešli v hospodě u muziky nebo se tancovalo přímo na návsi. Hojně se pilo pivo a víno a holdovalo se různým pochutinám.

Báseň se vztahuje především k masopustním radovánkám: „*Pryč s truchlivostí a se zármutkem. Veselý Karneval může některé starosti zahnat. Kdo jen u mě toužil ve veselosti býti, toho pak pozvu k tanci a ke stolu.*“ Z druhého nápisu se téměř nic nezachovalo.

Téma masopustu najdeme na obraze od Joachima von Sandrarta (1606-1688), který také symbolizuje měsíc *Únor* (1642). Otylý hostinský zde drží ták s ptákem (možná bažantem) ve tvaru dortu, před ním na stole leží různě zpracované maso a za jeho zády se koná veselí, lidé tančí, pijí a jeden muž hraje na housle.

9.3 *Březen*

František Adámek

1735

Pískovec

Mírně nadživotní velikost

Lysá nad Labem, zámecký park

Nápis I [30]: *Zun fanat die Erde an/ Ihr bund es kleyd zu tragen/ Und feld ...*

Nápis II [31]: *Der Martialift will/ als der Soldate leben/ Und seinen Nahmen fucht/ durch tauferkeit zu eben/ Wer gerb im leibe hat/ der gehe in das feld/ und .../ .../ Die ...*

Březen býval zpodobňován jako trubač. Velmi časté bylo zobrazení tohoto měsíce v podobě Marta ve zbroji a někdy v doprovodu pastýře hrajícího na lyru. Typickými činnostmi jsou prořezávání révy a orba pole.⁷⁶ Dle Ripy má *Březen* pyšný vzhled, na

hlavě nosí helmu, na ramenou křídla, v pravé ruce drží znamení Berana ozdobené květinami a v levé ruce drží šálek plný trnek a chřestu. Tento měsíc byl věnován Romulovi od Marta, jeho otce, podle nějž je tak nazýván. Pro tento měsíc jsou typické barvy černá a červená. Černá symbolizuje zemi a červená ctnost a sílu.⁷⁷

Březen [32] ještě patří mezi studené měsíce, ale příroda se postupně začíná probouzet, stromy pučí a objevují se první květy. Touto myšlenkou začíná báseň k soše na soklu: „*Země začíná své pestré šaty nosit*“. V antickém Římě rok začínal tímto měsícem a byl mu přiřazen *Mars*, bůh války, polních prací a ochránce před zimou, hladem a dalšími pohromami. Obvykle se zobrazoval s kopím, přilbou a štítem. Jeho zobrazování se zároveň vztahovalo k válkám, které se v této době obnovovaly, neboť přes zimu se obvykle neválčilo. Odkaz na tuto antickou tradici najdeme v bazilice sv. Marka v Benátkách, kde neznámý gotický sochař vytvořil v polovině 13. století pás s alegoriemi měsíců, které charakterizuje jednotlivými antropomorfními, zoomorfními a vegetabilními prvky. Březen je personifikován vojákem v brnění, s kopím, mečem u pasu a štítem. U nás se se stejným námětem setkáme v zámecké sale terreně v Kroměříži, kde Baldassare Fontana (1661-1733) na stropě sálu alegorizujícího jaro vytvořil ve štukové válečné zbraně. V parku v Lysé je měsíc *Březen* zpodobněn podle zmíněné tradice také jako voják, ale má na sobě dobové oděnění, v kterém se chodilo na lovy a místo meče drží pušku (mohlo by se jednat o sedmi ranovou, neboť tento druh pušek nechal Špork zhotovit a dále „lomené pušky“ několika hlavňové⁷⁸).

Vzpřímený postoj a mírně zvednutá hlava značí sebevědomí a odhodlanost k boji. Stejně tak nápis na soklu nabádá k odvaze a k aktivnímu životu: „*Kdo v životě činí, ten jde do bitevního pole*“. Váha spočívá na levé, dozadu zasunuté noze a částečně na pušce v levé ruce. Vojákovu hlavu kryje třírohý klobouk, lemovaný prýmkem

a zdobený úzkým proužkem peří a mašlí na pravé straně. Zpod něj mu spadají podél obličeje vlasy s bohatou kadeří, nejspíše paruka, která vznikla ve Francii za Ludvíka XIV. a stala se brzy oblíbeným doplňkem ve společnosti. Následně po paruce vznikl i zmíněný třírohý klobouk. Voják se decentně usmívá a horní ret lemuje knír.

Jeho šat se skládá ze dvou částí. Kabátu sahajícího do půlky stehén, s dlouhými rukávy a kapsami na bocích, zapnutým do zhruba dvou třetin na knoflíčky, v pase obepnutým páskem. Od pásku mu visí pouzdro s bajonetem. Druhou částí oděvu jsou kamaše. Na rukách má rukavice dlouhé až po loket. Je obut do vysokých bot. Od levého ramene na pravou stranu má přehozenou brašnu, na krku uvázanou kravatu s krajkovým zakončením, obvyklou mužskou součástí oblečení, která se jako jedna z mála zachovala dodnes. Pravou rukou se opírá o kartuš. Vedle kartuše je postaven kyrys a na něm helmice s chocholem, za ním na podložce sud se střelným prachem, jako připomínka vojenských zásluh Jana Šporka.

Tato socha je v zrcadlovém provedení blízka *Andromedě* z Duchcova. Restaurace proběhly v dubnu až říjnu roku 2005.

9.4 *Duben*

František Adámek

1735

Pískovec

Mírně nadživotní velikost

Lysá nad Labem, zámecký park

Nápis I [33]: *Dann einst dem Land-mann soll/ Die saure Müh
gelingen/ So ackert säet pflansst/ So setzt er...*

Nápis II [34]: *Durch arbeit Müh und Fleiss/ kan man die frucht erlangen/ Und sieht die felbige/ in ihrer schönheit prangen/ Die zeit ergo.../ wenn mir nach diessem sehn/ Dass durch die Arbeit auch/ ein nützen sey geschehn/ Wer Schätze suchen will/ der muss dieselben graben/ Den ohne müh ist nichts/ in diesser welt zu haben/ Wenn mir nun endlich auch/ recht abgewartet seyn/ So schauet uns der Todt/ Mit seinen ...*

Duben byl spojován se zaváděním révy nebo trháním květin a mohl být zpodobněn jako dívka s květinami nebo jako únos Evropy ověnceným býkem (Jovem).⁷⁹ Dle Ripy je pro *Duben* charakteristický Pro *Duben* je typický myrtový věnec na hlavě, zelená barva, křídla na ramenou a v pravé ruce znamení Býka ozdobeného fialkami a jinými květinami, které v tomto měsíci rostou. Levou ruku má plnou artyčoků, fazolí, mandlí a čerstvého ovoce, které začíná v dubnu růst. Název *Aprile* je odvozen od slovesa *aprire*, tj. otevřít. Země se otevírá a rostliny rostou a vzkvétají. *Duben* se tedy váže především k lásce k přírodě a je plný barev, neboť pestrobarevné květiny rozkvétají na zelené louce.⁸⁰

Duben [35] v *Lysé*, měsíc, kdy již plně kvetou květiny a stromy, znázorňuje mladá dívka, zahradnice, symbolizující stávající jaro. Je téměř nahá, pouze plášť se zvedá od jejího klína vzhůru přes levé rameno a za jejími zády spadá k zemi. Mezi jejími prsy vede páska od levého ramene k pravému boku. Dívka celou svou paží objímá citrusovník ve dřevěném květináči. Motiv citrusů se znovu opakuje na její hlavě v podobě věnce upleteného z jeho větviček s listy a plody. Téma poukazuje na exotické plody pěstované v oranžériích, které se v době F. A. Šporka v zahradě vyskytovaly. Kromě citrusovníků se na jeho dvoře šlechtily například i pomerančovníky nebo fíkovníky. Zobrazen byl citrusovník, neboť citron v křesťanské ikonografii

symbolizuje trpělivost, která je často nezbytná k práci, jak o tom vypovídá verš: *“Prací, úsilím a pílí člověk získá ovoce.”* Zde je tedy patrná souvislost básně a sochy. Slovní hříčkou se původně obrazně řečený pojem přetvořil na konkrétní předmět-ovoce. Podle Vojáčkových zápisků nápis zřejmě pokračoval slovy: *“sázení stromů-nemalá práce...kdo chce najít poklad, musí ho vykopat”*.⁸¹

Vlnité vlasy si dívka sepnula do culíku, který má přehozený přes levé rameno. Ve výrazu tváře působí velmi spokojeně, především lehkým pozdvihnutím koutků k úsměvu. Levou rukou přidrží rýč, jehož pomocí citrusovník zasadila.

Lépe zachovaná báseň poučuje člověka o tom, jak je práce nezbytná a k ní vynaložené úsilí přinese odměnu: *„Bez úsilí nic není v tomto světě k máni. Když se mě tedy konečně také právo dočká, tak krásná je mi smrt.”* Tento verš vede k možnosti, že by autorem nápisu mohl být hrabě Špork. Poukazoval by tak na sebe, neboť se téměř celý život práva domáhal.

9.5 Květen

František Adámek

1735

Pískovec

Mírně nadživotní velikost

Lysá nad Labem, zámecký park

Nápis I [36]: *Ihr die der blumen = Pracht/ vor andern kan ergotzen/
Genüse der kurtzen = Lust/ die euch der May Berspricht/ Ein kluger
müd gemisz/ die blumen .../ Die Er aus/ das frug*

Nápis II [37]: *Bey mir wird alles recht/ belebet und erguiesset/
Durch mich wird die Natur/ vermehret und beglückt/ Ich schaffe gutte
kost/ in rechten überfluss/ Und alles hat Bon mir/ der lieblichen genuss/
Ich bin recht angene../ bey armen und auch reichen/ Mir ist an
lieblichkeit/ sein Monath zu Bergleichen/ Wenn blumen bluth und
grass/ in bundten machte flegd/ Kan ein Philosophus/ mit lust spaziere
gegn*

V křesťanské ikonografii je pro *Květen* obvyklé zobrazení jezdce, sokolníka, společníka na vyjíždce, senoseče nebo Kastóra a Polydeuka táhnoucí Venušin vůz a Zefyra nesoucího její závoj.⁸² Dle Ripy je *Květen* stejně jako *Duben* oděn do zeleného hábitu, který je navíc prošívaný květinami a poukazuje tak na krásy luk, kopců a krajiny zdobených různými květinami a zelenými rostlinami. Na hlavě nese věnec. V pravé ruce drží znamení Blíženců, kteří jsou obklopeni bílými, červenými a karmínovými růžemi. Blíženci značí zdvojnásobení síly slunce a tak se stane *Květen* horkým a suchým měsícem. Rovněž symbolizuje zdvojnásobení zvěře, nebo-li její plození. V levé ruce má koš plný třešní, hrášku, jahod, angreštu a jiných plodů, které rostou v tomto měsíci. Název pochází z latinského *Maioresibus*.⁸³

Měsíc *Květen* [38] v *Lysé* prezentuje opět žena s pláštěm připevněným na kadeřavých vlasech, který obtáčí její tělo přes záda, pravou ruku, kryje klín a končí za jejíma nohama. Od pravého ramene k levému boku jí vede páska mezi prsy. Postava nese atributy jara, kdy se začíná rodit nový život. Stojí levou nohou na skále spolu s kozlem, kterému se zlehka opírá o rohy. Tento námět by mohl být český podle přísloví „*máj, vyženem kozy v háj*“. Z tohoto důvodu je dle Vojáčka atribut kozla iniciativa *Adámka*. Neboť se ale jedná o kozla a ne o kozu, byl námět pravděpodobněji čerpán z křesťanské ikonografie. Jedná se o starozákonní zvíře, které se stalo symbolem plodnosti a hojnosti.

Význam koresponduje s básní vypovídající o radovánkách a požitcích na dvoře F. A. Šporka: „Skrze mě se bude příroda množit a obšťastňovat. Udělám dobré jídlo v pravé hojnosti...Jsem správně milý na chudé a také bohaté.“ U pravého boku visí volně ve vzduchu nádoba s těstem, jež pravou rukou promíchává. U pravé nohy pod pláštěm leží mělký košík s podestýlkou z obilí, na té sedí kvočna na vejcích a začínají se líhnout kuřata. Jedno vejce vypadlo před košík. Dle Vojáčka to značí, že „co je zbytečné-odhodit“⁸⁴.

Motiv zpracování těsta použil Leandro Bassano (1557-1622) na svém obraze představujícím měsíc květen. Vedle ženy, která míchá těsto, stojí muž a klade již zhotovené chleby do poliček.

Jedna z básní je složena na květen, měsíc, kdy kvetou květiny: „Své kytky-krása, před jinými se může kochat.“ Text je dále již nečitelný, ale Vojáček ho zaznamenal jako: „užijme zázraků jara vděčně, krása brzy opadá“.

9.6 Červen

František Adámek

1735

Pískovec

Mírně nadživotní velikost

Lysá nad Labem, zámecký park

Nápis I [39]: *Kann man dem fromen Lam/ will seine wolle nehmen/
Läst es der scharffen Scheer/ gedultig ihren lauff/ Allein der Mensch
kan sich/ nicht zur geduft begumen/ Das kleinste ../ ... den Bon reich
auff*

Nápis II [40]: *Die angenehme lust/ von uns daschret/ Beim man im Junio/ die armen Scharfiescheret/ Iftliche ... arech/ ... mode ein/ ... Menchen.../ ...fen feyn .../ ... die that.../ ... denen.../ ...man die gantze.../ .../ Aber einst der dodt/ sich uns der scheere ein/ So wird de.../ zu ...*

V *křesťanské ikonografii* je *Červen* charakterizován senosečí nebo sklizní ovoce.⁸⁵ Dle Ripy je tento měsíc okřídlený stejně jako ostatní měsíce. Oděn je ve světle zelené barvě. Na hlavě má věnec z nezralého obilí. V pravé ruce drží znak se znamením Raka a v levé šálek nebo koš s čerstvým ovocem obvyklým pro tuto dobu (např. hrušky).⁸⁶

Červen [41] v Lysé prezentuje nahá mladá žena s draperií vzdouvající se od jejích nohou zezadu přes pravé rameno a volně jí splývá přes ruku směrem dolů. Celou svou vahou přisedá na pařez, pravou nohou spočívá na kořenech trčících z pařezu a přes něj a svůj bok si přehodila beránka, kterého stříhá dobovými nůžkami. Beránek má zatím vyholený jeden pruh, jinak je pokryt srstí. Zadní i přední nohy má svázané a působí velmi klidně a odevzdaně. Vztahuje se k němu verš: „*Každému prospívá beránek, vezme si jeho vlnu. Nechá se ostrý stříh...*“. Báseň je dále hůře čitelná, ale dle Vojáčka se jedná o porovnání trpělivého beránka s lidskou nedočkavostí: „*Beránek trpělivě si nechává brát svůj kožich. Lidé nejsou tak tiší a trpěliví, sebemenší příkoří popudí je k hněvu a k pomstě*“⁸⁷. Trpělivost je předvedena právě na beránkovi, neboť je symbolem mírnosti⁸⁸. Námět stříhání ovcí použil Nizozemský anonymní miniaturista v *Grimani Breviary* (1490-1510), ovšem pro měsíc červenec. Ze zadní strany kmenu vyrůstá květina, což symbolizuje Krista⁸⁹: „*vyrazí ratolest z pahýlu Jesse, výhonek vypučí z jeho kořenů*“ (Iz II, I).

Na ženě vynikají bohatě zdobené vlasy s věncem z květin. Přestože zrovna vykonává nějakou činnost, má nepřítomný výraz a hledí před sebe. Její kudrnaté vlasy vedou symetricky podél obličeje volně do drdolu, kde jsou svázané. Jeden pramínek vlasů volně splývá směrem na hrud'.

Alegorická socha *Června* byla restaurována v červnu až září roku 2004.

9.7 Červenec

František Adámek

1735

Pískovec

Mírně nadživotní velikost

Lysá nad Labem, zámecký park

Nápis I [42]: ...

Nápis II [43]: *Hier wird der Thiere weiss/ Mit Se...*

V křesťanské ikonografii je *Červenec* charakterizován sklizní obilí nebo může být zobrazen jako Héraklés oblečený do lví kůže či s jablkem Hesperidek.⁹⁰ Dle Ripy je *Červenec* okřídlený mladík v oranžovém oblečení podle zbarvujícího se obilí a je korunován věncem z klasů. V jedné ruce drží znamení Lva ozdobené zralým obilím a luštěninami. Lev je divoké zvíře a symbolizuje zvyšující se intenzitu slunečních paprsků, která způsobuje velké teplo a sucho. Ve druhé ruce nese koš s melouny, fíky, hruškami a dalšími plody, které tento měsíc naděluje. Pojmenování získal na počest Julia (Giulio) Caesara.⁹¹

Měsíc *Červenec* [44] v Lysé demonstruje ženský akt, ve volně nad hlavou pozdvihnuté levé ruce drží drapérii, ta se obtáčí kolem celé zadní části sochy, vede mezi jejíma nohama tak, že klín je skryt a levá noha vyčnívá od poloviny lýtka směrem dozadu ven z drapérie. Drapérie jemně vlaje k pravé straně a je přišlápnutá pravou nohou. Kudrnaté vlasy má na temeni sepnuté do drdolu, z něhož spadají dva volné prameny. Žena se pravou rukou opírá o máselnici, na které spočívá celá její váha a na pravé straně stojí košík na nožce s květinami (růže...). U košíku Vojáček zmiňuje věnec, ten se tam ale nyní nenachází. Jeden květ růže s okvětními lístky zdobí její čelo. Původně v levici držela kytici růží, která odpadla při vichřici roku 1937⁹². Dívka svým tělem tvoří diagonálu, kterou vyvažují oba předměty a pozdvihnutá ruka. Celou svou hrudí se natáčí k nám, její pravá noha je odlehčena a ostře vytočena na pravou stranu.

Z nápisů není dnes již téměř nic čitelné. Vojáček stačil zaznamenat, že část básně vypovídá „*o podmáslí, že zahání žízeň a slouží ku zdraví – máslo výtečný a výživný pokrm*“⁹³. Poslední verš se tedy vztahuje přímo ke zpodobněné máselnici.

Kopeček vidí podobnost *Července* v postoji a pohybu levé vztyčené ruky s *Perseem* z Liběchova, *Perseem* z Vrtbovské zahrady a *Merkurem* z Hořovic a zrcadlově je podobný s *Aeneem* z Pražského hrad. Restaurace na soše proběhly v červnu až říjnu roku 2004.

9.8 Srpen

František Adámek

1735

Pískovec

Mírně nadživotní velikost

Lysá nad Labem, zámecký park

Nápis I [45]: *Man freüet sich auf mich/ zum Erndten und zum
Schneider/ Der Land = Mann hat bey mir/ die altergrösse freuden/
Wenn mir kein weber streich/ gewach... eine ...och/ So ... gross und
klein/ ... gewachsne brodt/ Sie binden Bolter lust/ die ... gerben/ Und
... hernach/ ... darben/ .../ .../ ... mich/ die ...*

Nápis II [46]: *Ein lust uns gottes = ...th/ Vollen Garben finden/ ...
chste .../ ...*

Srpen je z hlediska křesťanské ikonografie prezentován sklizní vína, snášením snopů, lovem se sokoly a časté je zobrazení Ceres ověčené klasy a Triptolemos, vynálezce pluhu, jí svítí na cestu při hledání Proserpiny.⁹⁴ Die Ripy je *Srpen* okřídlený mladík divokého vzhledu, oblečený do rudé barvy symbolizující nejteplejší období roku a korunovaný věncem z růží, jasmínu a dalších květin kvetoucích v tomto období. V pravé ruce drží znamení Panny a v levé koš plný hrušek, švestek, muškátu a ořechů. Název byl vytvořen na počest císaře Augusta, neboť v tomto měsíci vytvořil konzul v Senátu.⁹⁵

Srpen [47] v Lysé představuje esovitě prohnutá žena. Drapérie jí samovolně drží na jejích zádech od krku dolů, obtáčí její boky a klín a zezadu spadá k nohám tak, že ještě přesahuje podstavec, na kterém stojí. Drapérie skrývá celou zadní část sochy. Vlasy jsou velmi detailně propracovány. Jednotlivé pramínky kudrnatých vlasů vedou do drdolu na temeni svázaném pomocí stébel klasů, ty dále tvoří věnec nasazený do čela. Svazek obilí najdeme i u jejího pravého boku, před kterým přidržuje štít levou rukou. Pravá ruka, pozdvihnutá směrem k hlavě, drží srp zaseknutý až do věnce z obilí, čímž naznačuje nastávající sklizeň. Vezmeme-li v potaz, že český název měsíce srpen je odvozen od slova srp, který tvoří součást sochy, jedná se o český námět. Dívka

ověnčená klasy držící snop a srp odpovídá bohyni Ceres.⁹⁶ Její zobrazení je pro srpen obvyklé, neboť je bohyní plodnosti a úrody a právě v tomto období probíhají žně. Žně jsou vždy velmi důležité, protože tvoří podstatnou část lidské obživy a v srpnu žně končí. Staly se proto typickým námětem pro alegorie srpna. Je to například iluminace s námětem srpna v *Přebohatých hodinkách vévody z Berry* (1412-1416) od bratrů z Limbourga, kde probíhá sklizeň v pozadí hlavní scény, *Knihy hodinek* francouzského miniaturisty z roku 1520 nebo malba *Srpen (Sklizeň obilí)*, 1565) od Pietera Bruegela st. (1525-1569).

Od pravého ramene k levému boku jí vede páska mezi prsy. U tohoto zpodobnění je nejvýraznější, až přehnané, esovité prohnutí. Dívka svůj postoj ještě komplikuje tím, že natahuje levou ruku ke svému pravému boku a přitom se natáčí na opačnou stranu. Touto rukou vytváří spolu se štítem druhé esovité prohnutí, které je symetrické s prohnutím těla.

Sochy *Srpena*, *Září* a *Října* byly restaurovány v červnu až září roku 2007.

9.9 Září

František Adámek

1735

Pískovec

Mírně nadživotní velikost

Lysá nad Labem, zámecký park

Nápis I [48]: *Dise Monatt wird dir an...*

Nápis II [49]: *Den Saamen werft ... aus und hohe*

V křesťanské ikonografii je obvyklé spojení *Září* se sklizní vína, lisováním vína nebo ho prezentuje Ceres ozdobená ovocem a s rohem hojnosti.⁹⁷ Ripa tento měsíc popisuje jako okřídleného, veselého, usměvavého mladíka oblečeného do purpurové barvy a hlavu má ozdobenou věncem z prosa. Purpurová barva symbolizuje královské roucho, neboť tak jako král oplývá poklady a hojností, stejně tak *Září* je ze všech měsíců nejbohatší, co se úrody týká. V pravé ruce nese znamení Vah a druhou ruku má plnou hroznů, fíků, hrušek, jablek a dalšího ovoce, které v září roste. Září je symbolizováno Váhami, protože v tomto měsíci den je stejně dlouhý jako noc.⁹⁸

Měsíc *Září* [50] v Lysé prezentuje starší muž se zatočeným knírem a plnovousem. Velké nadočnicové oblouky svrašťuje k sobě, čímž dostává starostlivý výraz prozrazující strach, zda bude úroda. Zpod do čela naražené beranice vyčnívají jednotlivé kudrlinky vlasů. Oproti ostatním sochám stojí velmi staticky, jen jemně pokrčuje pravou nohu. Září, očekávající nastávající zimu, je oděno do ovčího kožichu až nad kolena s límcem a knoflíky. Od pasu dolů je velmi volný a část kabátu je přehnutá. Můžeme tak zpozorovat strukturu ovčí vlny vespod kabátce. Rukávy jsou ukončeny přehybem. Oblek je typický pro tehdejší sedláky, kteří v chladném počasí nosili kožich a chlupatou čepici. Pod kabátem má kalhoty zastrčené do vysokých bot. Kolem pasu si upevnil zástěru s osivem, kterou přidržuje levou rukou a druhou ruku zatíná v pěst, drží v ní osivo, které nabral ze zástěry a právě se ho chystá rozhodit do pole. Drapérie je zde minimální, navazuje na okraj zástěry a v jednom pruhu obtáčí hýždě k pravé ruce. Zezadu se o jeho nohy opírá svázaný pytel plný osiva. Dle křesťanské ikonografie se rozsévač zobrazoval v říjnu.⁹⁹ Pro září je obvyklé zobrazení sklizně vína, jak můžeme vidět v baptisteriu v Parmě, kde je alegorie *Října* (cca 1200) od Benedetta Antelamiho alegorizována postavou muže, jak sklízí víno. Stejně tak v *Přebohatých*

hodinkách vévody z Berry v měsíci září probíhá sklizeň vína. V *Grimani breviary* (1490-1510) najdeme také sklizeň vína v září a v říjnu probíhá setba obilí, což je přesně naopak, než u souboru v Lysé. Takto popisuje měsíce Cesare Ripa. V září zmiňuje pytle plné hroznů a v říjnu pytle plné obilí. Je to dáno tím, že u nás dozrává víno později. Podobenství setí obilí v měsíci *Září* však není nezvyklé. Setkáme se se stejným výjevem u francouzského miniaturisty na iluminaci z roku 1524., kde v předním plánu malby rolník rozhazuje obilí, poblíž leží pytel plný zrní a za ním probíhá orba pole.

Nápisy na soklech jsou dnes téměř celé nečitelné. Verše se mohly vztahovat přímo k setbě, která obrazně představuje svědomitost k práci a trpělivost, jak o tom svědčí Vojáčkův překlad: „*Svědomité přičinění není nikdy ztraceno, i kdyby výsledek se opozdil, jistě přijde*“.¹⁰⁰

9.10 Říjen

František Adámek

1735

Pískovec

Mírně nadživotní velikost

Lysá nad Labem, zámecký park

Nápis I [51]: *Bey mir ist gutte zeit/ wann ich die trauben schneide/
Und wenn ich mein gesicht/ in Vielem Obste meyde/ Ein siester zur ...
Most/ schlaicht ...eat hinem/ Und kan ein Las mir/ zu der geh.../ Ich
mein die .../ ...*

Nápis II [52]: *Die weiber und der wein/ bergerne machen Weisen/
... goldes Aug/ ... lacht/ ...*

V křesťanské ikonografii se *Říjen* zobrazoval jako výkrm vepřů, rozsévač nebo bakchanálie.¹⁰¹ Dle Ripy je oblečen v barvě pleti podle odvracejícího se slunce a měnící se barvy listů na stromech. Je okřídlen, na hlavě nese věnec z dubových výhonků s žaludy. V pravé ruce drží znamení Štíra a v pravé koš plný bobulí, mišpulí a kaštanů.¹⁰²

V Lysé sochu měsíce *Října* [53] demonstruje starý, nahý muž zahalený do drapérie vlající od levého ramene, obtáčí kolem dokola klín a spadá k pravé noze. Na drapérii je znatelný zbytek červené polychromie, jako u jediné sochy. Jeho účes je pečlivě vytvořen z několika krátkých kudrlinek, vzadu delších tak, že mu zakrývají krk. Jedna z kudrlinek mu ledabyle spadla do čela. Dlouhý zkroucený plnovous mu vlaje ve větru a dosahuje až k hrudi. Od levého ramene vede páska přes hrud' k pravému boku. Stařec se natáčí nalevo, aby mohl pravou rukou přidržovat roh hojnosti přeplněný ovocem (jablky, hruškami a hroznovým vínem) a levou rukou ho přidržuje nad sudem překypujícím dalším ovocem u levé nohy. Dochází tak k tomu, že klín a nohy směřují na opačnou stranu, než trup. Srovnáme-li ho s měsícem Srpná, zjistíme, že je to stranově obrácená kompozice. Stoupneme-li si do směru pohledu starce, získáme dojem, že nám nabízí ovoce ze svého rohu hojnosti. V křesťanské ikonografii se roh hojnosti zobrazoval v září a přidržovala ho bohyně Ceres ověčená ovocem. V době F. A. Šporka bylo v Lysé pěstování hroznového vína velmi časté. Mnoho obyvatel ho samo šlechtilo u svých domů a vinice nechyběla ani přímo na dvoře hraběte, jak je vylíčeno v básni: „*U mě je dobrý čas, když stříhám hrozny. A když můj obličej v mnohém ovoci vystřihávám*“. Dále se chválí víno, neboť je to lahůdka i lék.¹⁰³ Tato socha je v postoji a pohybu blízká *Andromedě* v Duchcově.¹⁰⁴

Starcova pravá ruka je kratší, než by odpovídalo fyziognomii. Dle Vojáčka došlo zřejmě k uštípnutí kamene a sochař to napravil tak, že mu složil ruku na prsa.

9.11 *Listopad*

František Adámek

1735

Pískovec

Mírně nadživotní velikost

Lysá nad Labem, zámecký park

Nápis I [54]: *Wer sein vergnugen sucht/ mit Jagen und mit Hetzen/
Der kan sich nur mit mir/ nach aller Lust ergotsen./ Ein gutter Hund der
ist/ das beste bey der Jag/ Und wenn man sich manchmal/ auch zu
den Teichen wagt,/ So kan der Endten – Goy bei/ augeweilten
Sachen/ Recht kunstlicht eingericht grosses/ vergnugen machen/ Zie
gutter Jager jegt/ was Guttas auf den Tisch/ Zie gutter Fischer speist/
auch einen gutten Fisch*

Nápis II [55]: *Es ist ein Edle = Lust/ dem Bilde nach zu stellen/ ...
... ..ich ...*

Pro *Listopad* je z hlediska křesťanské ikonografie charakteristická zabijačka, výkrm vepřů a zobrazení kentaura Nessa unášejí Deianeiru.¹⁰⁵ Ripa měsíc popisuje jako mladíka oblečeného do barvy listů, které začínají usychat a padat ze stromů, je okřídlený a hlavu má osazenou věncem z větvíček olivy a jejich plodů, z kterých se dále vytváří olej a alkohol. V pravé ruce drží znamení Střelce a v levé kalich plný řepy, zelí a další zeleniny typické pro listopad. Jeden z důvodů proč je Střelec přidělen tomuto měsíci je, že svým šípem zasahuje oblohu, z které pak padají kroupy, déšť a blesky a dále má střelec souvislost s pořádajícími lovy.¹⁰⁶

V Lysé měsíc *Listopad* [56] představuje myslivec ve středních letech vykračující si z lovu, hrdě předvádí své trofeje a doprovází ho dva druhy psů: ohař se svislými slechy a druhý se podobá spíše doze pro lov na vysokou a černou zvěř. Myslivci měli na starosti pořádání honů. Pootevřená ústa do úsměvu prozrazují radost z bohatého úlovku. Muž má knírek a dlouhé zkadeřené vlasy vyčnívající zpod trojhranného klobouku s pery. Je oděn v kroji tehdejších let. Lovecké kalhoty sahají jen po stehna a téměř ke kolenům vysoké boty. Celá záda má schována pod drapérií, která drží na jeho pažích a v jednom pruhu obtáčí hrud' a podruhé část jeho zadní nohy. V pravé pozdvihnuté ruce třímá za nohy uloveného zajíce. Levou ruku má vysoko pokrčenou, drží v ní za krk mrtvou divokou kachnu. Mezi nohama napravo leží jeden lovecký pes a na druhé straně sedí druhý lovecký pes, oba mají na krku upevněn obojek. Od levého boku mu visí tesák v pouzdře, připevněným k opasku. Jeho nohy vidíme z profilu, ale trupem a hlavou se otáčí za sebe. Atributy měsíce *Listopadu* odkazují na Šporkovy oblíbené lovy zaměřené nejen na divokou zvěř, ale i ptactvo. Pro tento účel nechal vyučit Jana Michala Sandra. Ptactvo se buďto střílelo nebo se chytalo pod sítě v nastražených uličkách. Některé kusy zadržovali tak, že jim vymkli křídla a pustili je na blízké šnepovské tůně. Divoké husy nejvíce stříleli u Kostomlat a k jejich lovu využívali psů pokrytých liščí kůží, aby na ně husy na břehu dorážely. Myslivci se schovávali ve spletitých uličkách kolem rybníka¹⁰⁷. K událostem lovu a štvance se váže dobře čitelný nápis na soklu.

Zobrazení lovu najdeme už v polovině 13. století u neznámého gotického sochaře u alegorie *Listopadu* v bazilice Sv. Marka v Benátkách, kde na reliéfu pokrčený muž drží v ruce mrtvou kachnu. Ještě ikonograficky blíže k lyské soše je malba od Joachima von Sandrarta (1606-1688) *Listopad* (1643). Muž v loveckém úboru jde

z lovu, přes rameno má přehozenou hůl s přivázaným uloveným zajícem a ptactvem a vede dva psy.

V parku je umístěna faksimile sochy, na kterou byla podepsána smlouva roku 1998 sochařem a restaurátorem Janem Vokálkem. Dílo provedl s pomocí Petra Vitvara a jeho bratra. Originál [57] je zachován v Okresním archivu v Lysé nad Labem.

9.12 *Prosinec*

František Adámek

1735

Pískovec

Mírně nadživotní velikost

Lysá nad Labem, zámecký park

Nápis I [58]: *Ich rauchre Cerbulat/ knackwürst und schöne
schüncken/ Auf eine solche kost/ schmeckt auch als dann das trinken/
Ich bin ein gutter wirth/ und schlacht manch fettes schwein/ Ich leg
auch Beckel = Fleisch/ von guten Rindern ein/ Wenn ich nun schönes
geld/zu samem hab gespahret/ Und in dem kalten der/ von Eissen wohl
Verwahret/ So komt als den der Todt/ und spricht dein geld bleibt hier/
Du aber must nun mehr/ in jene Welt mit mir*

Nápis II [59]: *Das Jahr schlüst sich mit kalt/ wie es sich
angefangen/ Und wird der kurtze = Rest/ mit schlachte. angebracht/
S... nicht*

Prosinec je v křesťanské ikonografii spojován se sběrem dřeva, lovem na divokého kance nebo je spodoben jako nymfa Ariadné dojící kozu Amaltheiu nebo jako Jupiter s miskou mléka.¹⁰⁸ Dle Ripy má

Prosinec vyčerpaný vzhled a je oděn do černé barvy, neboť v tomto měsíci je země odkrytá a zbavena veškerých ozdob. Právě proto je zobrazován bez věnce, ale stejně jako ostatní měsíce je okřídlený. V pravé ruce drží znamení Kozoroha a v levé kalich plný lanýžů, kterých je v listopadu nejvíce a jsou nejchutnější.¹⁰⁹

Prosinec [60] v Lysé zastupuje akt staršího muže s drapérií přehozenou přes pravé rameno. Drapérie skrývá celou zadní část sochy a částečně mužova záda, prudce se vzdouvá ve větru a dále pokračuje mezi jeho hýždě, přes pokladnici mezi jeho nohama, až k zemi. Poskrovnu kovaná pokladnice symbolizuje majetek nastřádaný za celý rok na statcích. Jeho kudrnaté dlouhé vlasy vlají ve větru, má plnovous, na čele vrásky a hledí za sebe. Kompozičně se shoduje s měsícem Listopadu. Autor ho zachytil v chůzi z lovu na kance, je k nám otočen z profilu, pouze hlavu vidíme z anfasu, jak ji natáčí za sebe, jakoby se díval za uplynulým rokem a hodnotil ho s jistým starostlivým výrazem ve tváři. Hrdě vykračuje s mrtvým kancem přehozeným přes pravé rameno. Zobrazení kance odpovídá tradici křesťanské ikonografii. Vyjadřuje se tak zkušenost dobrého hospodáře, který na počátku zimy shromažďuje zásoby. Autor kance úmyslně pootočil o sto osmdesát stupňů, hřbet osadil hřbetní ploutví a nohy a uši mu přeměnil na telecí. Takto ozvláštňené zvíře mělo sloužit k pobavení diváků a odlehčení tématu.

Lov na kance ve spojitosti s alegorií prosince je velmi oblíbený a hojně používaný. S tímto námětem se opět setkáme u anonymního sochaře z poloviny 13. století, který na reliéfu vypodobnil muže držícího jednou rukou kance za čumák a druhou mu podřezává krk. V *Přebohatých hodinkách vévody z Berry* v prosinci útočí tlupa psů na nejspíše již mrtvého kance a přihlíží tomu tři lovci. Téměř identickou kompozici vytvořil Nizozemský miniaturista v *Grimani Breviary*. Kopeček vidí podobnost této sochy s Aeneem z Pražského hradu. Na

kování truhly shledává podobnost s kováním truhly u alegorie *Lakomství* v Kuksu. Vepř je podobně plasticky pojednán jako u alegorie *Obžerství* v Kuksu a u *Marnotratného syna* v kostele sv. Klimenta v Praze.

Báseň vypovídá o tom, jak by si měl člověk nadělat na zimu zásoby, proto by se nemělo šetřit na jídle a pití a peníze ušetřené během roku není škoda investovat do pořádné hostiny. S koncem roku zmiňuje i konec života, který potká každého a všichni skončí na stejném místě, ať jsou bohatí či chudí.

10. František Václav Adámek

O Františku Adámkovi ml. jakožto o autorovi alegorií *Dvanácti měsíců* se shodne většina uměnovědců. Narodil se ve Starých/Nových Benátkách (u Benátek nad Jizerou) 1. 5. 1713 a zemřel 2. 2. 1779¹¹⁰ tamtéž. Byl činný jako sochař pozdního baroka a řezbář. Nejspíše se vyučil sochařství u Jana Dlouhého (Langa; 1693-1749) ze Starých Benátek, hraběcího sochaře F. A. Šporka. Dle Blažička „*plavností gest i uhlazenou modelací napovídají, že byl žákem J. A. Quitainera. Nicméně hmotný, objemový důraz charakterizuje už Adámka jako muže druhé půle 18. stol.*“¹¹¹ Po nějakou dobu pracoval v dílně M. B. Brauna, která čítala šest tovaryšů včetně jeho Braunova bratra Dominika (1688-asi 1736) a synovce Antonína (1709-1742). Stal se tak jeho typickým venkovským následovníkem.

Adámkova tvorba alegorií měsíců patří mezi jeho rané práce, bylo mu pouhých dvacet dva let. Jeho sochařské dílo bylo zaměřeno pro církevní (chrámové) účely a byl schopen i monumentálních pomníkových výkonů. Jako řezbář vystupuje Adámek v zámeckém kostele Panny Marie v Benátkách nad Jizerou (kolem 1740). V letech 1741 provedl sám výzdobu v děkanském kostele v Lysé nad Labem, kde vytvořil letící anděly (1741) a v řezbě vytvořil 24 křížů pro nový špitál v e městě, dva krucifixy, jeden visel v dolní chodbě kláštera a Ivce¹¹². Mezi lety 1754-1756 vznikly dřevěné sochy oltáře a snad i kazatelny v kostele v Dubé. Roku 1757 pracoval jako řezbář v kostele v Plazech. Roku 1760 zdobil v děkanském kostele sv. Jiljí v Nymburce branky hlavního oltáře. Roku 1761 se podílel na výzdobě kostelů v Brandýse nad Labem. Roku 1776 vytvořil oltář a kazatelnu v kostele sv. Martina ve Vyšehořovicích. Branky oltáře osadil sochami svatých mučedníků Jana a Pavla. Nad oltářem nesou andělé barokní rám s obrazem na plátně ze 13. století s výjevem *Sv. Martina*

odsekávajícího kus pláště žebrákovi. Pro řečniště kazatelny vytvořil reliéfy *Sv. evangelistů*, nejvyšší část kazatelny osadil sochou *Ježíše* a po okrajích dvěma sochami andělů. Jeden drží berlu a druhý dvojitý kříž.¹¹³ Adámek svým podáním vytvořil vlastní charakteristický styl, jenž ho odlišoval od ostatních sochařů.

11. Závěr

Hlavním předmětem bakalářské práce jsou *Personifikace dvanácti měsíců* v zámeckém parku v Lysé nad Labem. Nejprve jsem se věnovala souvislostem spojených s těmito alegoriemi. Patří mezi ně historie rodu Šporků, především osobnost Františka Antonína Šporka, vznik zámku a zámecké zahrady a jejich vývoj v historickém kontextu. Zámek a jeho okolí se začalo přetvářet již za Jana Šporka. Barokní okrasná zahrada začala vznikat až za F. A. Šporka, dosáhla velké rozlohy a odpovídala tehdejšímu stylu a nárokům barokních zahrad. Z tehdejšího uspořádání se zachovalo jen terasové uspořádání ve svahu. V dnešní době je typickým prvkem pro lyskou zahradu pravidelné geometrické uspořádání v podobě hvězdice, které pochází z druhé poloviny 19. století, kdy zámek vlastnila Štěpánka Viktorie Rohanová.

Výzdoba zámeckého parku nyní tvoří jeho neoddělitelnou součást. Výzdoba se skládá ze čtyř alegorií Světadílů (*Evropa, Amerika, Afrika a Asie*), čtyř alegorií živlů (*Oheň, Voda, Země a Vzduch*), alegorie *Dne* a alegorie *Noci*, sousoší *Venuše a Kupida*, alegorií čtyř ročních dob (*Jaro, Léto, Podzim a Zima*), dvojice soch *Lvic, Lvů a Sfing*, souboru antického božstva (*Neptun, Flora, Pomona, Diana, Vulkán a Jupiter*) a alegorií *Dvanácti měsíců* (*Leden, Únor, Březen, Duben, Květen, Červen, Červenec, Srpen, Září, Říjen, Listopad a Prosinec*).

Zaměřila jsem se na *Personifikace Dvanácti měsíců*. Byly zhotoveny v roce 1735 a v současné době jsou umístěny v hlavní ose spodního parteru. Nastudováním publikací a článků lze za autora soch považovat Františka Václava Adámka z Nových Benátek. Jednotlivé sochy jsem fotograficky zdokumentovala a hledala jsem především ikonografické souvislosti, které hrály důležitou roli při koncepci alegorií. Našla jsem prvky z antické mytologie. Hlavní náměty

pocházejí z křesťanské ikonografie, jejichž analogie se objevují již v gotickém umění. Mnohá koncepce vycházejí ze stále opakovaných atributů zobrazovaných v sochařství i malířství v minulosti. Některé atributy přímo souvisí s panstvím hraběte Šporka. K sochám a jejich atributům se vážou básně v němčině na soklu každé sochy, které jsem přeložila do češtiny. Závěrem můžeme říci, že vznikla kompilace podnětů z antické a křesťanské ikonografie a soudobých prvků, která tak dala sochám zcela originální ráz. Není možno přímo označit autora návrhů, přestože byly vysloveny domněnky o letmých skicách M. B. Brauna. Může za to fakt, že Šporkovy archiválie byly zničeny. Jediným přímým vodítkem k těmto sochám se staly zápisky Šporkova komořího Seemanna.

12. Poznámky

¹ Emanuel Poche, Matyáš Bernard Braun a sochy v Lysé nad Labem, *Volné směry XXXIII.*, 1936–1937, s. 56.

² Tamtéž.

³ Tamtéž.

⁴ Tamtéž.

⁵ Tamtéž.

⁶ Okresní archiv Nymburk, Osobní fond, Vojáček Josef, P. , sig. A 37.
(není inventarizováno)

⁷ Oldřich J. Blažíček, *Sochařství baroku v Čechách: plastika 17. a 18. věku*, Praha 1958.

⁸ Tamtéž, s. 123–124.

⁹ Václav V. Štech, *Československé malířství a sochařství nové doby v Čechách a na Moravě*, Praha 1938 – 1939, s. 25.

¹⁰ Tamtéž, s. 25–26.

¹¹ Jaromír Neumann, *Český barok*, Praha 1974. (druhé přepracované vydání)

¹² Tamtéž, s. 48.

¹³ Jan Durdík st., Barokní plastiky v Lysé nad Labem, *Vlastivědný zpravodaj Polabí*, Poděbrady 1969, č. 5–6, září, s. 68.

¹⁴ Tamtéž.

¹⁵ Milada Šulcová, Figurální alegorie měsíců v zámeckém parku v Lysé nad Labem, *Vlastivědný zpravodaj Polabí*, Poděbrady 1973, č. 1–2, březen, s. 7.

¹⁶ Josef Kopeček, Soubor alegorických soch Šporkova zámeckého parku v Lysé nad Labem ve světle nových poznatků, in: *Matyáš Bernard Braun: 1684–1738: Sborník z vědecké konference Národní galerie v Praze 26. a 27. listopadu 1984*, Praha 1988.

¹⁷ Marie Kořínková, Barokní galerie v parku, *Kaplanka*, 1997, č. 18, 28. 8.

¹⁸ Pavel Preiss, *František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*, Praha 2003.

-
- ¹⁹ Ivo Kořán, *Braunové*, Praha 1999.
- ²⁰ Ivo Kořán, *Braunové*, Praha 1999, s. 123.
- ²¹ Tamtéž, s. 23–24.
- ²² Tamtéž, s. 20.
- ²³ Tamtéž.
- ²⁴ Tamtéž, s. 22.
- ²⁵ Tamtéž, s. 24.
- ²⁶ Tamtéž, s. 34.
- ²⁷ Tamtéž, s. 30.
- ²⁸ Tamtéž, s. 28.
- ²⁹ Tamtéž.
- ³⁰ Josef Hanzal, Šporkova Lysá, in: Jiří Tywoniak a kol., *Středočeský sborník historický*, Praha 1974, č. 9, s. 106.
- ³¹ Pavel Preiss, *František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*, Praha 2003, s. 30.
- ³² Tamtéž, s. 34.
- ³³ Tamtéž.
- ³⁴ Tamtéž, s. 35.
- ³⁵ Tamtéž, s. 163.
- ³⁶ Josef Vojáček, Honitba, in: Okresní archiv Nymburk, Osobní fond, Vojáček Josef, P. , sig. A 37, s. 7. (není inventarizováno)
- ³⁷ Tamtéž.
- ³⁸ Pavel Preiss, *František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*, Praha 2003, s. 228.
- ³⁹ Pavel Preiss, *František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*, Praha 2003, s. 415.
- ⁴⁰ Emanuel Poche, heslo Lysá nad Labem, in: Emanuel Poche a kol., *Umělecké památky Čech II*, oddíl K/O, Praha 1978, s. 334.
- ⁴¹ Tamtéž, s. 335.
- ⁴² Tamtéž.

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ Tamtéž.

⁵² Tamtéž.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ Ehrenfried Kluckert, Barokní zahrady, in: Rolf Toma, *Baroko: architektura, plastika, malířství*, Praha 1999, s. 152.

⁶⁰ Josef Červinka, Zámecký park v Lysé nad Labem, in: Josef Červinka, *Kamenné sochy v Lysé nad Labem v 18. stol.* (seminární práce), Vyšší odborná škola restaurování a konzervačních technik, Litomyšl 1999.

⁶¹ Josef Kopeček, Soubor alegorických soch Šporkova zámeckého parku v Lysé nad Labem ve světle nových poznatků, in: *Matyáš Bernard Braun: 1684–1738: Sborník z vědecké konference Národní galerie v Praze 26. a 27. listopadu 1984*, Praha 1988, s. 146.

⁶² Tamtéž.

⁶³ Ivo Kořán, *Braunové*, Praha 1999, s. 124.

⁶⁴ Jan Durdík st., Barokní plastiky v Lysé nad Labem, *Vlastivědný zpravodaj Polabí*, Poděbrady 1969, č. 5–6, září, s. 68.

-
- ⁶⁵ Josef Kopeček, Soubor alegorických soch Šporkova zámeckého parku v Lysé nad Labem ve světle nových poznatků, in: *Matyáš Bernard Braun: 1684 – 1738: Sborník z vědecké konference Národní galerie v Praze 26. a 27. listopadu 1984*, Praha 1988, s. 147.
- ⁶⁶ Jan Royt, Jana Šedinová, heslo měsíce, in: idem, *Slovník symbolů: Kosmos, příroda a člověk v křesťanské ikonografii*, Praha 1998.
- ⁶⁷ Oldřich J. Blažíček, Sochařství pozdního baroka, rokoka a klasicizmu v Čechách, in: Oldřich J. Blažíček a kol., *Dějiny českého výtvarného umění II*, Praha 1989, s. 721.
- ⁶⁸ Emanuel Poche, Matyáš Bernard Braun a sochy v Lysé nad Labem, *Volné směry XXXIII*, 1936–7, s. 56.
- ⁶⁹ Jan Royt, Jana Šedinová, heslo měsíce, in: idem, *Slovník symbolů: Kosmos, příroda a člověk v křesťanské ikonografii*, Praha 1998.
- ⁷⁰ Cesare Ripa, Gennaro, *Iconologia overo Descrittione d'Imagini delle Virtù, Vitii, Affetti, Passioni humane, Corpi celesti, Mondo e sue parti [1611]*, <http://bivio.signum.sns.it/bvWorkPage.php?pbSuffix=16%2C1277965>, <http://bivio.signum.sns.it/bvWorkPage.php?pbSuffix=16%2C1281469>, vyhledáno 3. 3. 2010.
- ⁷¹ Hynek Rulíšek, heslo měsíce, in: idem, *Postavy, atributy, symboly: slovník křesťanské ikonografie*, Hluboká nad Vltavou 2005.
- ⁷² Tamtéž.
- ⁷³ Tamtéž.
- ⁷⁴ Jan Royt, Jana Šedinová, heslo měsíce, in: idem, *Slovník symbolů: Kosmos, příroda a člověk v křesťanské ikonografii*, Praha 1998.
- ⁷⁵ Cesare Ripa, Febraro, *Iconologia overo Descrittione d'Imagini delle Virtù, Vitii, Affetti, Passioni humane, Corpi celesti, Mondo e sue parti [1611]*, <http://bivio.signum.sns.it/bvWorkPage.php?pbSuffix=16%2C1281469>, vyhledáno 3. 3. 2010.
- ⁷⁶ Jan Royt, Jana Šedinová, heslo měsíce, in: idem, *Slovník symbolů: Kosmos, příroda a člověk v křesťanské ikonografii*, Praha 1998.

⁷⁷ Cesare Ripa, Marzo, *Iconologia overo Descrittione d'Imagini delle Virtù, Viti, Affetti, Passioni humane, Corpi celesti, Mondo e sue parti* [1611],

<http://bivio.signum.sns.it/bvWorkPage.php?pbSuffix=16%2C1256188&resetPageNav=1>,

<http://bivio.signum.sns.it/bvWorkPage.php?pbSuffix=16%2C1284840>,

vyhledáno 3. 3. 2010.

⁷⁸ Josef Vojáček, Honitba, in: Okresní archiv Nymburk, Osobní fond,

Vojáček Josef, P. , sig. A 37, s. 11. (není inventarizováno)

⁷⁹ Jan Royt, Jana Šedinová, heslo měsíce, in: idem, Slovník symbolů:

Kosmos, příroda a člověk v křesťanské ikonografii, Praha 1998.

⁸⁰ Cesare Ripa, Aprile, *Iconologia overo Descrittione d'Imagini delle Virtù, Viti, Affetti, Passioni humane, Corpi celesti, Mondo e sue parti* [1611],

<http://bivio.signum.sns.it/bvWorkPage.php?pbSuffix=16%2C1259853>,

<http://bivio.signum.sns.it/bvWorkPage.php?pbSuffix=16%2C1289994>,

vyhledáno 3. 3. 2010.

⁸¹ Okresní archiv Nymburk, Rukopisné poznámky Josefa Vojáčka, inv. č. A 1 II, Lysá nad Labem.

⁸² Jan Royt, Jana Šedinová, heslo měsíce, in: idem, Slovník symbolů:

Kosmos, příroda a člověk v křesťanské ikonografii, Praha 1998.

⁸³ Cesare Ripa, Maggio, *Iconologia overo Descrittione d'Imagini delle Virtù, Viti, Affetti, Passioni humane, Corpi celesti, Mondo e sue parti* [1611],

<http://bivio.signum.sns.it/bvWorkPage.php?pbSuffix=16%2C1265146>,

<http://bivio.signum.sns.it/bvWorkPage.php?pbSuffix=16%2C1289994>,

vyhledáno 3. 3. 2010.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ Jan Royt, Jana Šedinová, heslo měsíce, in: idem, Slovník symbolů:

Kosmos, příroda a člověk v křesťanské ikonografii, Praha 1998.

⁸⁶ Cesare Ripa, Giugno, *Iconologia overo Descrittione d'Imagini delle Virtù, Viti, Affetti, Passioni humane, Corpi celesti, Mondo e sue parti* [1611],

<http://bivio.signum.sns.it/bvWorkPage.php?pbSuffix=16%2C1265146>,

<http://bivio.signum.sns.it/bvWorkPage.php?pbSuffix=16%2C1289994>,
vyhledáno 3. 3. 2010.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ Hynek Rulíšek, heslo měsíce, in: idem, *Postavy, atributy, symboly – slovník křesťanské ikonografie*, Hluboká nad Vltavou 2005.

⁸⁹ Hynek Rulíšek, heslo měsíce, in: idem, *Postavy, atributy, symboly – slovník křesťanské ikonografie*, Hluboká nad Vltavou 2005.

⁹⁰ Jan Royt, Jana Šedinová, heslo měsíce, in: idem, *Slovník symbolů: Kosmos, příroda a člověk v křesťanské ikonografii*, Praha 1998.

⁹¹ Cesare Ripa, Luglio, *Iconologia overo Descrittione d'Imagini delle Virtù, Vitii, Affetti, Passioni humane, Corpi celesti, Mondo e sue parti [1611]*,
<http://bivio.signum.sns.it/bvWorkPage.php?pbSuffix=16%2C1270598>,
<http://bivio.signum.sns.it/bvWorkPage.php?pbSuffix=16%2C1295865>,
vyhledáno 3. 3. 2010.

⁹² Okresní archiv Nymburk, Rukopisné poznámky Josefa Vojáčka, inv. č. A 1 II, Lysá nad Labem.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Jan Royt, Jana Šedinová, heslo měsíce, in: idem, *Slovník symbolů: Kosmos, příroda a člověk v křesťanské ikonografii*, Praha 1998.

⁹⁵ Cesare Ripa, Agosto, *Iconologia overo Descrittione d'Imagini delle Virtù, Vitii, Affetti, Passioni humane, Corpi celesti, Mondo e sue parti [1611]*,
<http://bivio.signum.sns.it/bvWorkPage.php?pbSuffix=16%2C1270598>,
<http://bivio.signum.sns.it/bvWorkPage.php?pbSuffix=16%2C1295865>,
vyhledáno 3. 3. 2010.

⁹⁶ Hynek Rulíšek, heslo měsíce, in: idem, *Postavy, atributy, symboly – slovník křesťanské ikonografie*, Hluboká nad Vltavou 2005.

⁹⁷ Jan Royt, Jana Šedinová, heslo měsíce, in: idem, *Slovník symbolů: Kosmos, příroda a člověk v křesťanské ikonografii*, Praha 1998.

⁹⁸ Cesare Ripa, Settembre, *Iconologia overo Descrittione d'Imagini delle Virtù, Vitii, Affetti, Passioni humane, Corpi celesti, Mondo e sue parti [1611]*,
<http://bivio.signum.sns.it/bvWorkPage.php?pbSuffix=16%2C1274169>,
<http://bivio.signum.sns.it/bvWorkPage.php?pbSuffix=16%2C1295865>,
vyhledáno 3. 3. 2010.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ Okresní archiv Nymburk, Rukopisné poznámky Josefa Vojáčka, inv. č. A 1 II, Lysá nad Labem.

¹⁰¹ Jan Royt, Jana Šedinová, heslo měsíce, in: idem, *Slovník symbolů: Kosmos, příroda a člověk v křesťanské ikonografii*, Praha 1998.

¹⁰² Cesare Ripa, Ottobre, *Iconologia overo Descrittione d'Imagini delle Virtù, Vitii, Affetti, Passioni humane, Corpi celesti, Mondo e sue parti [1611]*,
<http://bivio.signum.sns.it/bvWorkPage.php?pbSuffix=16%2C1274169>,
<http://bivio.signum.sns.it/bvWorkPage.php?pbSuffix=16%2C1295865>,
vyhledáno 3. 3. 2010.

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ Josef Kopeček, Soubor alegorických soch Šporkova zámeckého parku v Lysé nad Labem ve světle nových poznatků, in: *Matyáš Bernard Braun: 1684–1738: Sborník z vědecké konference Národní galerie v Praze 26. a 27. listopadu 1984*, Praha 1988, s. 147.

¹⁰⁵ Jan Royt, Jana Šedinová, heslo měsíce, in: idem, *Slovník symbolů: Kosmos, příroda a člověk v křesťanské ikonografii*, Praha 1998.

¹⁰⁶ Cesare Ripa, Novembre, *Iconologia overo Descrittione d'Imagini delle Virtù, Vitii, Affetti, Passioni humane, Corpi celesti, Mondo e sue parti [1611]*,
<http://bivio.signum.sns.it/bvWorkPage.php?pbSuffix=16%2C1277965>
<http://bivio.signum.sns.it/bvWorkPage.php?pbSuffix=16%2C1295865>,
<http://bivio.signum.sns.it/bvWorkPage.php?pbSuffix=16%2C1300272>,
vyhledáno 3. 3. 2010.

¹⁰⁷ Josef Vojáček, Honitba, in: Okresní archiv Nymburk, Osobní fond, Vojáček Josef, P. , sig. A 37, s. 8. (není inventarizováno)

-
- ¹⁰⁸ Jan Royt, Jana Šedinová, heslo měsíce, in: idem, *Slovník symbolů: Kosmos, příroda a člověk v křesťanské ikonografii*, Praha 1998.
- ¹⁰⁹ Cesare Ripa, Dicembre, *Iconologia overo Descrittione d'Imagini delle Virtù, Vitii, Affetti, Passioni humane, Corpi celesti, Mondo e sue parti [1611]*, <http://bivio.signum.sns.it/bvWorkPage.php?pbSuffix=16%2C1277965>, <http://bivio.signum.sns.it/bvWorkPage.php?pbSuffix=16%2C1300272>, vyhledáno 3. 3. 2010.
- ¹¹⁰ Ivo Kořán, Adámek František Václav, in: Anděla Horová (ed.), *Nová encyklopedie českého výtvarného umění*, Praha 1995, s. 17.
- ¹¹¹ Oldřich J. Blažíček, *Sochařství baroku v Čechách: plastika 17. a 18. věku*, Praha 1958, s. 124.
- ¹¹² Okresní archiv Nymburk, Osobní fond, Vojáček Josef, P. , sig. A 37. (není inventarizováno)
- ¹¹³ Antonín Podlaha, heslo Vyšerovice (Vyšehořovice), in: idem, *Soupis památek historických a uměleckých v království českém od pravěku do počátku 19. stol. v politickém okrese českobrodském*, Praha 1907, s. 223.

13. Prameny

Okresní archiv Nymburk, Osobní fond, Rukopisné poznámky
Josefa Vojáčka, sig. A 1 II. (není inventarizováno)

Okresní archiv Nymburk, Osobní fond, Vojáček Josef, P. , sig. A
37. (není inventarizováno)

14. Literatura

Matyáš Bernard Braun: 1684–1738: Sborník z vědecké konference Národní galerie v Praze 26. a 27. listopadu 1984, Praha 1988, s. 143–150.

Oldřich J. Blažíček a kol., *Dějiny českého výtvarného umění II*, Praha 1989.

Oldřich J. Blažíček, *Rokoko a konec baroku v Čechách*, Praha 1948.

Oldřich J. Blažíček, *Sochařství baroku v Čechách*, Praha 1958.

František Borský, *Sborník o městě a jeho lidech*, Lysá nad Labem 1982.

Josef Červinka, *Kamenné sochy v Lysé nad Labem v 18. stol.* (seminární práce), Vyšší odborná škola restaurování a konzervačních technik, Litomyšl 1999.

Jan Durdík st., Barokní plastiky v Lysé nad Labem, *Vlastivědný zpravodaj Polabí*, Poděbrady 1969, č. 5–6, září, s. 67–70.

Petr Dvořáček, *Naše nejkrásnější zahrady*, Olomouc 2008.

Jiří Tywoniak a kol., *Středočeský sborník historický*, Praha 1974, č. 9, s. 106–117.

Rolf Toma, *Baroko: architektura, plastika, malířství*, Praha 1999.

Emanuel Poche a kol., *Umělecké památky Čech II*, oddíl K/O, Praha 1978.

Božena Pacáková–Hošťálková a kol., *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha 2004.

Anděla Horová (ed.), *Nová encyklopedie českého výtvarného umění*, Praha 1995.

Ivo Kořán, *Braunové*, Praha 1999.

Marie Kořínková, Barokní galerie v parku, *Kaplanka*, 1997, č. 18, 28. 8., s. 3–8.

Ludmila Kybalová, *Dějiny odívání: Barok a rokoko*, Praha 2002.

Vladimír Loyda, Jaroslav Špaček, Životopisy vybraných umělců, *Hlas domova 2*, Čelákovice 2000, s. 24.

Václav Mencl, *Města, hrady a zámky*, Praha 1970.

Jaromír Neumann, *Český barok*, Praha 1974. (druhé přepracované vydání)

Antonín Podlaha, *Soupis památek historických a uměleckých v království českém od pravěku do počátku 19. stol. v politickém. okrese českobrodském*, Praha 1907.

Emanuel Poche, Matyáš Bernard Braun a sochy v Lysé nad Labem, *Volné směry XXXIII.*, 1936-1937, s. 44–58.

Emanuel Poche, *Matyáš Bernard Braun, sochař českého baroka a jeho dílna*, Praha 1986.

Pavel Preiss, *František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*, Praha 2003.

Jan Royt, Jana Šedinová, *Slovník symbolů: Kosmos, příroda a člověk v křesťanské ikonografii*, Praha 1998.

Hynek Rulíšek, *Postavy, atributy, symboly: Slovník křesťanské ikonografie*, Hluboká nad Vltavou 2005.

Prokop Toman, *Nový slovník československých výtvarných umělců*, Praha 1947.

Milada Šulcová, Figurální alegorie měsíců v zámeckém parku v Lysé nad Labem, *Vlastivědný zpravodaj Polabí*, Poděbrady 1973, č. 1–2, březen, s. 7–10.

Václav V. Štech, *Československé malířství a sochařství nové doby v Čechách a na Moravě*, Praha 1938–1939.

Vojtěch Zamarovský, *Bohové a hrdinové antických bájí*, Praha 1996.

15. Internetové zdroje

Cesare Ripa, *Iconologia overo Descrittione d'Imagini delle Virtù, Vitii, Affetti, Passioni humane, Corpi celesti, Mondo e sue parti* [1611],
<http://bivio.signum.sns.it/bvWorkPage.php?pbSuffix=16%2C1256188&resetPageNav=1>,
<http://bivio.signum.sns.it/bvWorkPage.php?pbSuffix=16%2C1259853>,
<http://bivio.signum.sns.it/bvWorkPage.php?pbSuffix=16%2C1265146>,
<http://bivio.signum.sns.it/bvWorkPage.php?pbSuffix=16%2C1270598>,
<http://bivio.signum.sns.it/bvWorkPage.php?pbSuffix=16%2C1274169>,
<http://bivio.signum.sns.it/bvWorkPage.php?pbSuffix=16%2C1277965>,
<http://bivio.signum.sns.it/bvWorkPage.php?pbSuffix=16%2C1281469>,
<http://bivio.signum.sns.it/bvWorkPage.php?pbSuffix=16%2C1284840>,
<http://bivio.signum.sns.it/bvWorkPage.php?pbSuffix=16%2C1289994>,
<http://bivio.signum.sns.it/bvWorkPage.php?pbSuffix=16%2C1295865>,
<http://bivio.signum.sns.it/bvWorkPage.php?pbSuffix=16%2C1300272>,
<http://bivio.signum.sns.it/bvWorkPage.php?pbSuffix=16%2C1303983>,
vyhledáno 3. 3. 2010.

16. Summary

At the site of today's chateau in Lysá nad Labem stood originally the dowry castle mentioned in 1013. In 1548 the estate was bought by Ferdinand I. and in 1558 the castle was rebuilt by architect B. Wohlmüt. Buildings were assumed by U. Aostalli between 1560-1564 and finishing work done by M. Burmin between 1592-1598. The most important estate owner became a patron of Baroque art in Bohemia, count Franz Anton Špork (1662-1737), who assumed estate in 1684. He had the old part of the chateau rebuilt from Renaissance style to radically Baroque in 1696. The chateau was arranged by A. Hafeneckerem in classicism in 1767.

The garden around the castle originated under Jan Špork, significant changes occurred under F. A. Špork after 1679. He extended the garden gradually, originally just utilitarian, later added an ornamental. After 1733 he had built a large baroque French-style garden inspired by the chateau garden in Valeč. Count had made ten putti for a garden: four allegories of *Continents*, four allegories of *Elements* and allegory of *Day and Night*. Furthermore, sixteen statues in slightly larger than life: Four *Seasons* allegories and allegories of *Twelve months* and a pair of *Sphinxes*, *Lionesses* and *Lions*. All are credited František Adámek (1713-1779) and were completed in 1735. Around the castle are located three putti depicting one of the seven liberal arts from the workshop I. M. Platzer from the third quarter of the 18th century. From the late 18th century comes six sculptures of ancient deities from the same workshop.

Allegory of the *Twelve months* are located in the main axis of the garden composition so that it is built six and six sculptures against each other. The ensemble consists of six male and six female statues in slightly larger than life. Sculptures are displayed with a number of

attributes of the Christian and mythological iconography and some connected with the estate of Count Špork. For the ensemble is typical S-shaped body bending. Statues were used to entertain the audience, so it is their form of representation very relaxed, expressive and their meanings are easily readable. Statues are standing on a square pedestal with cornice and abaca. In the anface of the pedestal is always a latin name of each month, and in the both profiles are inscribed poems in German, now preserved in fragments. The statues were originally polychrome.

17. Seznam obrazové přílohy

1. František Adámek, Evropa, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
2. František Adámek, Amerika, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
3. František Adámek, Afrika, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
4. František Adámek, Asie, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
5. František Adámek, Oheň, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
6. František Adámek, Voda, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
7. František Adámek, Země, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
8. František Adámek, Vzduch, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
9. František Adámek, Den, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
10. František Adámek, Noc, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
11. František Adámek, Zima, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
12. František Adámek, Podzim, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
13. František Adámek, Jaro, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
14. František Adámek, Léto, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka

-
15. František Adámek, Lvice, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
 16. František Adámek, Sfinga, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
 17. František Adámek, Lev, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
 18. dílna Ignáce Františka Platzera, Neptun, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
 19. dílna Ignáce Františka Platzera, Flora, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
 20. dílna Ignáce Františka Platzera, Pomona, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
 21. dílna Ignáce Františka Platzera, Diana, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
 22. dílna Ignáce Františka Platzera, Vulkán, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
 23. dílna Ignáce Františka Platzera, Jupiter, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
 24. František Adámek, Leden-nápis I, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
 25. František Adámek, Leden-nápis II, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
 26. František Adámek, Leden, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
 27. František Adámek, Únor-nápis I, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
 28. František Adámek, Únor-nápis II, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
 29. František Adámek, Únor, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka

-
30. František Adámek, Březen-nápis I, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
31. František Adámek, Březen-nápis II, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
32. František Adámek, Březen, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
33. František Adámek, Duben-nápis I, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
34. František Adámek, Duben-nápis II, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
35. František Adámek, Duben, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
36. František Adámek, Květen-nápis I, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
37. František Adámek, Květen-nápis II, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
38. František Adámek, Květen, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
39. František Adámek, Červen-nápis I, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
40. František Adámek, Červen-nápis II, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
41. František Adámek, Červen, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
42. František Adámek, Červenec-nápis I, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
43. František Adámek, Červenec-nápis II, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
44. František Adámek, Červenec, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka

-
45. František Adámek, Srpen-nápis I, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
46. František Adámek, Srpen-nápis II, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
47. František Adámek, Srpen, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
48. František Adámek, Zářít-nápis I, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
49. František Adámek, Zářít-nápis II, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
50. František Adámek, Zářít, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
51. František Adámek, Říjen-nápis I, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
52. František Adámek, Říjen-nápis II, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
53. František Adámek, Říjen, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
54. František Adámek, Listopad-nápis I, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
55. František Adámek, Listopad-nápis II, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
56. Jan Vokálek, Listopad, 1998, umělý pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
57. František Adámek, Listopad, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, Okresní archiv Nymburk. Foto: autorka
58. František Adámek, Prosinec-nápis I, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka
59. František Adámek, Prosinec-nápis II, 1735, pískovec, Lysá nad Labem, zámecký park. Foto: autorka

60. František Adámek, Prosinec, 1735, pískovec, Lysá nad
Labem, zámecký park. Foto: autorka

18. Obrazová příloha

Obr. 1

Obr. 2

Obr. 3

Obr. 4

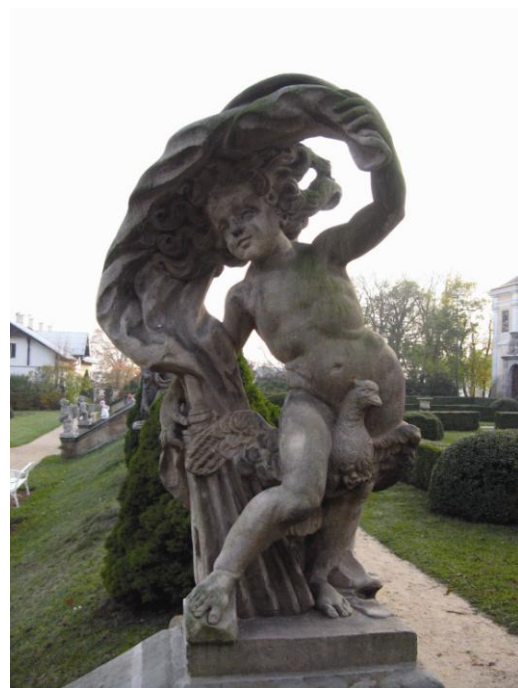
Obr. 5

Obr. 6

Obr. 7

Obr. 8

Obr. 9

Obr. 10

Obr. 11

Obr. 12

Obr. 13

Obr. 14

Obr. 15

Obr. 16

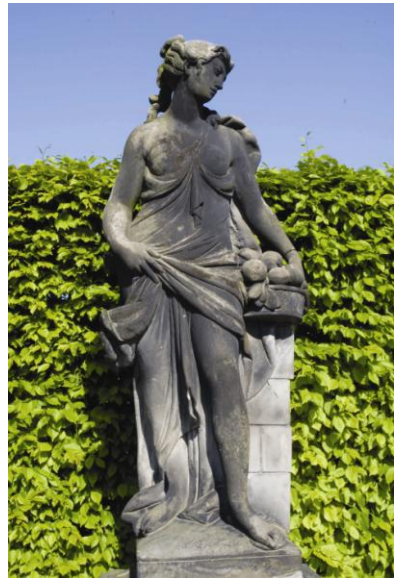
Obr. 17

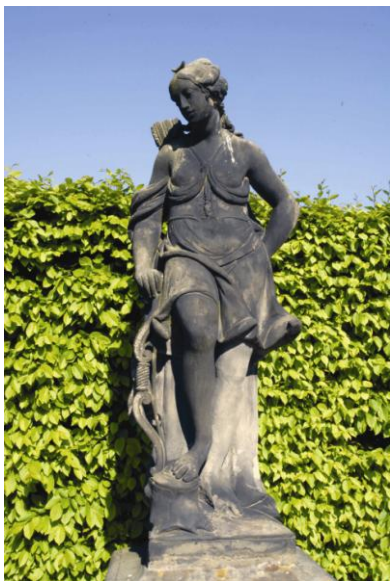
Obr. 18

Obr. 19

Obr. 20

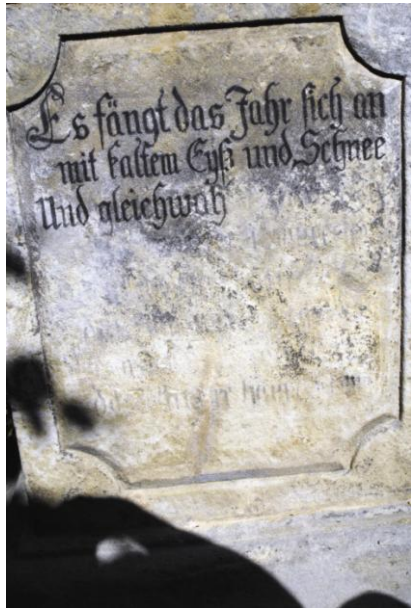
Obr. 21

Obr. 22

Obr. 23

Obr. 24

Obr. 25

Obr. 26

Obr. 27

Obr. 28

Obr. 29

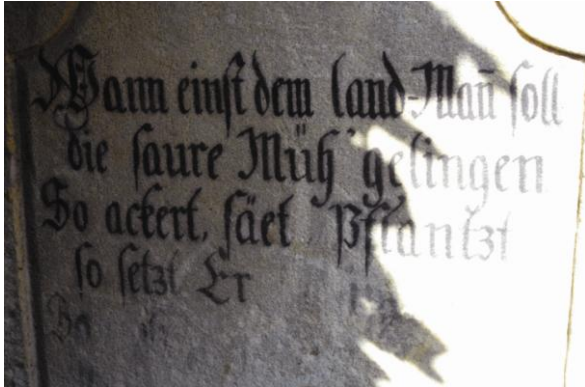
Obr. 30

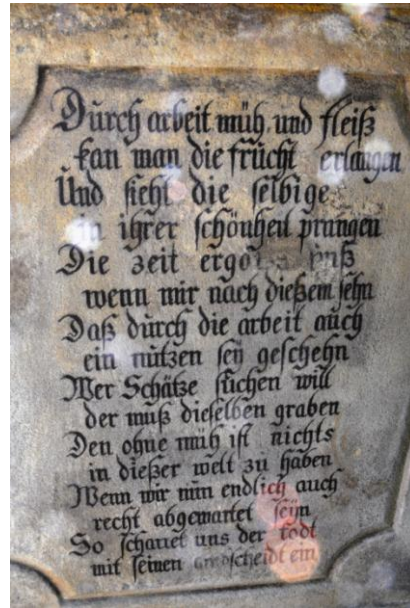
Obr. 31

Obr. 32

Obr. 33

Obr. 34

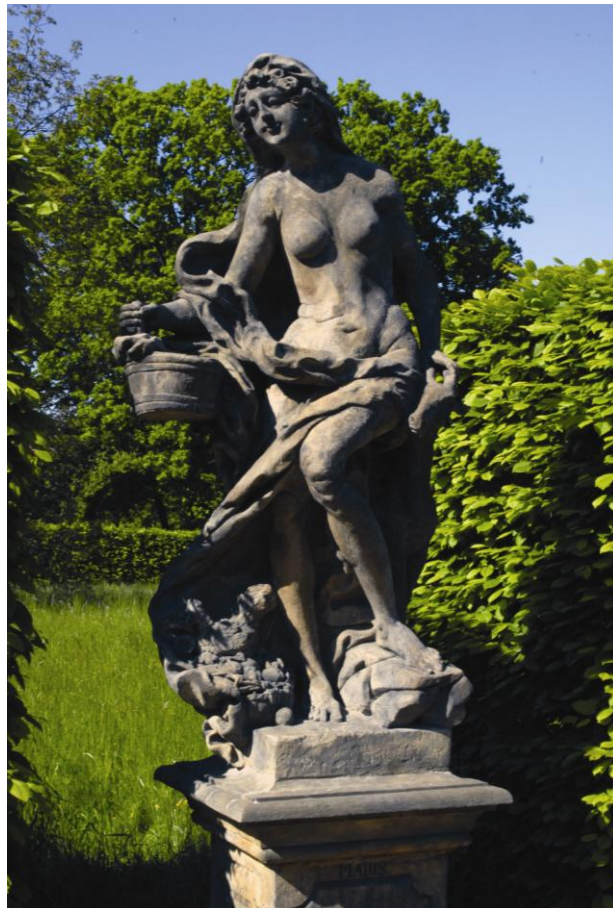
Obr. 35

Obr. 36

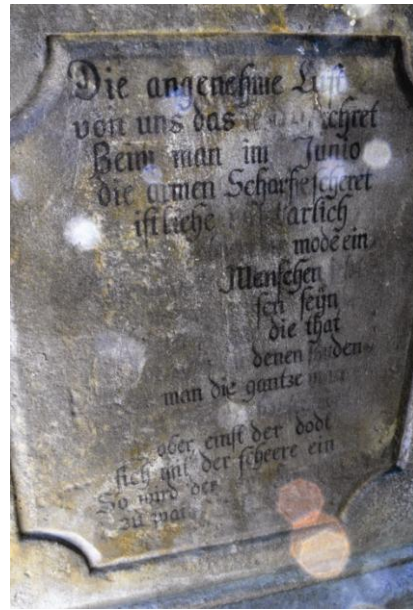
Obr. 37

Obr. 38

Obr. 39

Obr. 40

Obr. 41

Obr. 42

Obr. 43

Obr. 44

Obr. 45

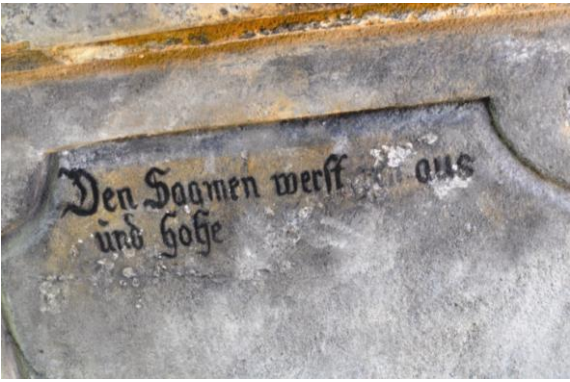
Obr. 46

Obr. 47

Obr. 48

Obr. 49

Obr. 50

Obr. 51

Obr. 52

Obr. 53

Obr. 54

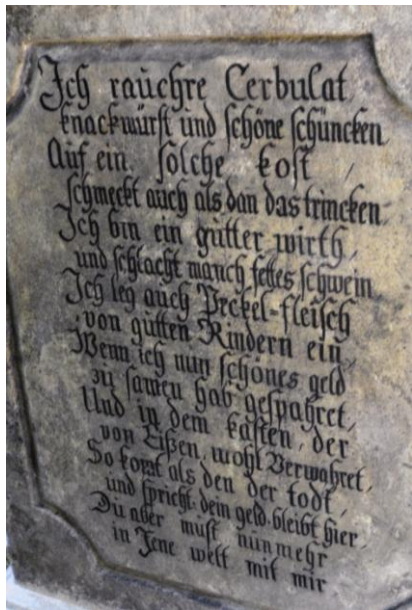
Obr. 55

Obr. 56

Obr. 57

Obr. 58

Obr. 59

Obr. 60

Anotace

Jméno a příjmení:	Gabriela Šinkorová
Katedra:	Dějiny výtvarných umění
Vedoucí práce:	Pavlíček Martin, Mgr. Ph.D.
Rok obhajoby:	2010

Název práce:	Sochařské personifikace Dvanácti měsíců v zámecké zahradě v Lysé nad Labem
Název v angličtině:	Sculptural personifications of twelve months in the chateau garden in Lysá nad Labem
Anotace práce:	Práce se zabývá sochařskou výzdobou zámeckého parku v Lysé nad Labem se zaměřením na soubor alegorií Dvanácti měsíců (popis, ikonografický rozbor, analogie). Tento soubor byl vytvořen roku 1735 a je připisován Františku Adámkovi z Nových Benátek.
Klíčová slova:	barokní umění, František Václav Adámek (1713-1779), hrabě F. A. Špork, sochařství, umění barokních zahrad, zámecký park v Lysé nad Labem
Anotace v angličtině:	This work deals with the sculptures in the chateau garden in Lysá nad Labem, focusing on a ensemble of allegories of Twelve months (description, iconographic analysis, analogies). This ensemble was created in 1735 and is attributed to František Adámek from Nové Benátky.
Klíčová slova v angličtině:	Baroque art, Václav František Adámek (1713-1779), Earl F. A. Špork, sculpture, art of baroque gardens, chateau garden in Lysá nad Labem
Přílohy vázané v práci:	obrazová o rozsahu 18 stran; CD
Rozsah práce:	98 stran
Jazyk práce:	Čeština

